

Tartu Ülikool
Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Jolan Henriette Koduvere
KEELTEVAHELINE TÕLGE TARTU ÜLIKOOLI MUUSEUMIS
Magistritöö

Juhendajad: Terje Loogus, Jaanika Anderson

Tartu
2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. MUUSEUM	5
1.1 Muuseumi ajalugu ja olemus	5
1.2 Muuseumid Eestis	8
1.3 Tartu Ülikooli muuseum	10
1.4 Tartu Ülikooli muuseumi näitused	11
2. MUUSEUMITÕLGE	14
2.1 Muuseumitõlke olemus	14
2.2 Muuseumitõlke funktsioonid	15
2.3 Külastajatele lähenemine	17
3. NÄITUSE „MINU ELU ÜLIKOOL“ ANALÜÜS	21
3.1 Sissejuhatavad tekstid.....	22
3.2 Grupitekstid.....	32
3.3 Objekti sildid	40
3.4 Järeldused	45
KOKKUVÕTE	47
KASUTATUD MATERJALID	49
SUMMARY	53

SISSEJUHATUS

Muuseumid mängivad tänapäeva ühiskonnas väga olulist rolli. Statistikaameti andmetel on 2022. aasta seisuga Eestis 174 muuseumi, mis kõik aitavad kaasa rahva mälu ja identiteedi säilitamisele, kujundamisele ja edastamisele, samuti kultuuri tõlkimisele nii Eesti inimestele kui ka rahvusvahelistele külalistele (Kultuuriministeerium, 2022).

Muuseumitõlge on tõlketeaduse oluline osa, sest see avab teadmised teisest kultuuriruumist ja ajaloost. Muuseumitõlke puhul saab eristada kahte käsitlust: tõlge muuseumites ehk keeltevaheline intertekstuaalne tõlge ja muuseum kui tõlge ehk kultuuriline tõlge (Neather, 2021). Töös lähtus esimesest käsitlusest. Tartu on 2024. aastal Euroopa kultuuripealinn, mis suurendab oluliselt ülikoolilinna turistide arvu ja seeläbi ka muuseumi rolli kultuurivahendajana. Töö uurimisprobleem on, et Tartu ülikool muuseumis pole varem keeltevahelist tõlget uuritud. Seega on töö teema väga aktuaalne ja oluline, sest tänu sellele saadakse teada, millist infot välismaalased saavad ja kas ja kuidas see kodupublikule mõeldud infost erineb. Töö eeldus on, et see info erineb, sest inglise keeles tuleb kultuurilisi elemente ja nimesid rohkem selgitada, samas tuleb kõigi küllastajate puhul arvestada, millised ja kui suures mahus eelteadmised neil on.

Magistritöö keskendub keeltevahelisele tõlkele Tartu Ülikooli muuseumis, mis tutvustab teaduse ja ülikoolihariduse ajalugu 17. sajandist tänapäevani (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub). Valisin selle muuseumi, sest ülikool on üks peamisi Tartu sümboleid. Lisaks läbisin Tartu Ülikooli muuseumis ka praktika, mille raames aitasin selle näituse valmimisele kaasa. Kuna saalis kujutatakse Tartu Ülikooli esimese direktori Karl Morgensterni töötuba, mis oli ülikooli vana raamatukogu osa, kus on tohutult vanu raamatuid, siis vajasis need puhastamist. Peamiselt tegelesingi sellega, aga otsisin ka stendidele pildimaterjali. Sain teada, kuidas vanade raamatutega ümber käia ja näha, kuidas näitus järkjärgult valmib. Tore oli avamisel näha, mida inimesed arvavad ja ka endal oli kõiki lugusid ja meenutusi väga huvitav lugeda.

Töös uuritakse, kuidas Tartu Ülikooli muuseum inglise keelt rääkivate küllastajatega püsinäitusel „Minu elu ülikool“ suhtleb ning milliseid tõlkemeetodeid on selleks kasutatud. Töö eesmärk on uurida keeltevahelist tõlget Tartu Ülikooli muuseumis. Selleks püstitasin kolm uurimisküsimust: kuidas muuseum inglise keelt kõnelevate küllastajatega suhtleb, milliseid tõlke- ja ülekandemeetodeid on kasutatud ja kuidas infot keelte ja kultuuride vahel edastatakse.

Magistritöö koosneb kolmest osast. Töö esimeses peatükis antakse ülevaade muuseumi olemusest ja Eesti muuseumidest ning tutvustatakse põhjalikumalt Tartu ülikooli muuseumi ja sealseid näituseid. Teises peatükis räägitakse muuseumitõlke olemusest ja sellest, millised võimalused muuseumidel infotahvlite tõlkimiseks on. Samuti uuritakse, kuidas erinevatele küllastajatele läheneda ja mida selle puhul arvestada. Empiirilises osas kirjeldatakse uurimuse ja materjali, viiakse läbi võrdlev analüüs ning tehakse selle põhjal järeldused.

Arvan, et tööl on laiem mõju, sest rahvusvaheliste küllastajatega suhtlemine on oluline ja tuleb teada, milliseid aspekte arvestada. Töö käigus saadakse teada, milliseid teadmiseid küllastajatelt eeldatakse, kas midagi on juurde lisatud või välja jäetud või kas kultuurispetsiifilisi elemente on piisavalt lahti selgitatud. See kõik aitab tulevikus tekste paremini luua ja loodetavasti ka rahvusvaheliste küllastajatega paremini suhelda ja suhestuda.

1. MUUSEUM

1.1 Muuseumi ajalugu ja olemus

Klassikalisel ajal tähistas „muuseum“ muusade templit. Muusadeks nimetati eepika, muusika, lüürika, kõnekunsti, ajaloo, tragöödia, komöödia, tantsu ja astronoomia jumalannasid. Esimene kindla ülesehitusega muuseum loodi Alexandrias Egiptuses 3. sajandil eKr. Muuseumi loojaks oli Ptolemaios I. See hävis 600 aastat hiljem tsiviilrahutuste käigus. Muuseumis oli küll eksponaate, aga siiski oli tegemist pigem ülikooli või filosoofilise kogukonnaga ja filosoofia oli tol ajal kõige alus ja hõlmas igasuguseid teadmisi (Edson & Dean, 1994).

Peale seda jäi muuseumite areng mõneks ajaks soiku. Maailma eri paigus küll koguti eksponaate, kuid need olid peamiselt rahalistel eesmärkidel soetatud või unikaalsed esemed. Seega polnud veel peamine eesmärk inimese harimine ja valgustamine (Edson & Dean, 1994).

Muuseumite suur areng toimus renessansiajal. Muutused toimusid 14.–16. sajandini ja olid seotud kunsti ja teaduse arenguga. Sel ajal hakati tähelepanu pöörama intuiitivsetele teadmistele ja õppimise protsessile. Ühiskonnakeskne mõttemaailm muutus inimesekeskseks. 15. sajandi Firenze oli kunstimaailma ja teaduse arengu meka. Just seal kasutati esimest korda sõna „muuseum“ kirjeldamaks Medicite kollektsiooni (Edson & Dean, 1994).

Seejärel toimus palju vaheetappe, kuni 1683. aastal loodi esimene avalik muuseum, milleks oli Ashmoleani muuseum Oxfordis. Briti muuseum avati 1753. aastal ja sinna pääses vaid paar külastajat päevas. Louvre oli avalikkuse jaoks piiratud, kuid 1773. aasta Prantsuse revolutsioon muutis olukorda ja sellest sai avalik muuseum. Avalike muuseumide areng oli järk-järguline protsess ja see iseloomustab Euroopa muuseumide arenguteed (Edson & Dean, 1994).

1946. aastal asutati Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu ICOM (International Council of Museums), mis on suurim ülemaailmne kogu muuseumide valdkonda ühendav organisatsioon, kuhu kuulub üle 20 000 muuseumi ja ligi 40 000 individuaalliiget 119 riigist ja piirkonnast. ICOM Eesti Rahvuskomitee (ICOM Eesti) asutati 1992. aastal. 2021. aasta seisuga kuulub läbi Eesti Rahvuskomitee ICOMi 221 individuaalliiget Eesti erinevatest muuseumidest ja 12 institutsionaalse liikmena (ICOM International Council of Museums Estonia, 2022).

Aja jooksul on ICOM muuseumi mõistet pidevalt täpsustanud ja laiendanud. Nii rõhutati 1951. aastal muuseumi määratluses stabiilsust, avalikku huvi ja muuseumi

hariduslikku rolli (Lehmannová, 2020). 1956. aastal viidi definitsiooni sisse mõned täpsustused ja muudatused. Juurde lisati säilitamise, uurimise ja eksponeerimise funktsioon. Selle definitsiooni järgi peeti muuseumideks ka raamatukogusid ja arhiiviasutusi (Raisma, 2007). 1968. aastal lisati muuseumi definitsiooni sõna „meeldivus“ ja muuseum hakkab arenema eksponaatide presenteerivast kohast asutuseks, kus nende eksponaatide üle arutletakse. (Lehmannová, 2020) 1970. aastate keskpaigast hakati muuseumideks pidama ka teaduskeskuseid, planetaariume ja konserveerimislaboratooriume (Raisma, 2007).

ICOMi 1974. aasta muuseumidefinitsioon polnud enam niivõrd kirjeldav definitsioon, vaid ettekirjutatud standard. Sel aastal lisati funktsioonide hulka teadustöö, peale mida hakkas muuseumide roll teadusasutusena aina enam kasvama (Raisma, 2007).

ICOMI 2001. aasta muuseumidefinitsioon on järgmine:

„Muuseum on asutus, mis ei taotle majanduslikku kasu, tegutseb pidevalt, on ühiskonna ja selle arengu teenistuses ning üldsusele avatud, kogub, säilitab, uurib, vahendab ning eksponeerib inimese ja tema elukeskkonnaga seotud materjale teaduslikel, hariduslikel ja meelelahutuslikel eesmärkidel.“ (Raisma, 2007)

Enamikel riikidel on enda muuseumi definitsioon, mis on seadusandlike tekstide või riiklike organisatsioonidega kaudu paika pandud. Kõige levinum ja professionaalsem on aga ICOMi 2007. aasta muuseumi definitsioon, mille järgi:

„Muuseum on ühiskonna ja selle arengu teenistuses üldsusele avatud alalise iseloomuga mittetulunduslik institutsioon, mis kogub, konserveerib, uurib, suhtleb ja eksponeerib inimese ja tema elukeskkonnaga seotud materiaalseid ja immateriaalseid tõendeid õppimise, uurimise ja naudingu saamise eesmärgil.“ (Aljas, 2016)

Enne seda kasutati 1974. aasta definitsiooni, mis kõlas nii:

„Muuseum on ühiskonna ja selle arengu teenistuses üldsusele avatud alalise iseloomuga mittetulunduslik institutsioon, mis on ühiskonna ja selle arengu teenistuses, rahvale avatud ning mis kogub, konserveerib, uurib, vahendab ja näitab inimese ja tema keskkonnaga seotud materiaalseid tõendeid, uurimise, hariduse ja naudingu saamise eesmärgil.“ (Aljas, 2016)

Pealtnäha definitsioonides suuri erinevusi pole, kuid muutused on seotud vaimse kultuuripärandiga ja struktuuriliste muutustega (Aljas, 2016).

Siiski on muuseumidefinitsiooni muutmise küsimus aktuaalne ka tänapäeval. 2017. aastal loodi ICOMi muuseumi definitsiooni uuendamise komitee (Museum Definition, Prospects and Potentials), mille ülesanne oli 2017 ja 2018 aastal dokumenteerida muuseumimaastikul võimalikult laiahaardeliselt küsimused ja vajadused, mis seisavad muuseumide eest. ICOMi 2019. aasta esimene ettepanek on järgmine:

„Muuseumid on demokraatiat edendavad mitmehäälised ruumid, mis võimaldavad kriitilist arutelu mineviku ja tuleviku käsitluste üle. Muuseumid talletavad ühiskonna usaldusalustena inimtekkelisi ja looduslikke objekte. Tänapäeva konflikte ja väljakutseid teadvustades ning nendega tegeledes, säilitavad muuseumid erinevaid mälestusi tulevastele põlvetele ning tagavad kõigile võrdse ligipääsu ja õigused pärandile. Muuseumid ei ole

suunatud kasumile. Oma tegevuses on nad kaasavad ja läbipaistvad ning töötavad aktiivselt koos erinevate kogukondadega ja nende heaks, et koguda, säilitada, uurida, tõlgendada, eksponeerida ning seeläbi täiustada maailmast arusaamist. Muuseumide eesmärk on toetada inimväarikust ja sotsiaalset õiglust, globaalset võrdsust ja planeedi heaolu.” (ICOM International Council of Museums Estonia, 2022)

Seda ettepanekut on nelja aasta jooksul arutatud ja ka sellest uusi versioone tehtud ning 06.05.2022 seisuga läheb lõpphääletusele kaks versiooni. Ettepanek A:

„Muuseum on alaline mittetulunduslik institutsioon, mis on avalikkusele kättesaadav ja ühiskonna teenistuses. See uurib, kogub, säilitab, tõlgendab ja eksponeerib materiaalsel ja vaimset kultuuri- ja looduspärandit professionaalsel, eetilisel ja jätkusuutlikul viisil hariduse, mõtlemise ja nautimise eesmärgil. Muuseum tegutseb ja suhtleb kaasaval, mitmekesisel ja -külgsel viisil kogukondade ja üldsusega.“ (ICOM International Council of Museums Estonia, 2022)

Ettepanek B:

„Muuseum on ühiskonna teenistuses olev mittetulunduslik alaline institutsioon, mis uurib, kogub, säilitab, tõlgendab ja eksponeerib materiaalsel ja vaimset pärandit. Üldsusele avatud, juurdepääsetavad ja kaasavad muuseumid edendavad mitmekesisust ja jätkusuutlikkust. Nad tegutsevad ja suhtlevad eetiliselt, professionaalselt ja kogukondade osalusel, pakkudes erinevaid kogemusi hariduse, naudingu, mõtlemise ja teadmiste jagamiseks.“ (ICOM International Council of Museums Estonia, 2022)

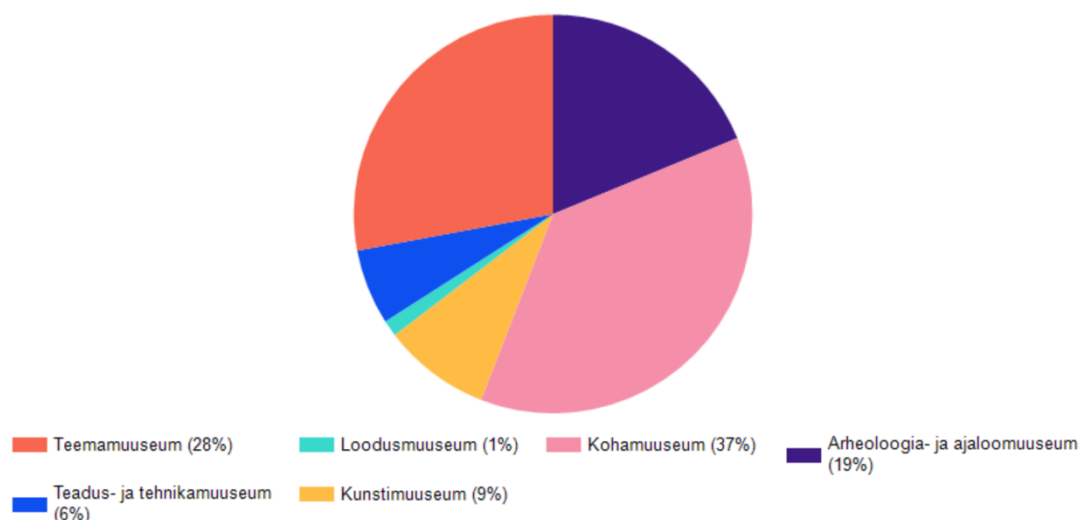
Hääletus toimub augustis ICOMi Praha üldkogul (ICOM International Council of Museums Estonia, 2022).

„Muuseum“ tähendab tänapäeval institutsiooni, asutust või kohta, „mis on mõeldud inimese ja tema keskkonna materiaalsete ja vaimsete tõendite väljavalimiseks, uurimiseks ja eksponeerimiseks“ (Aljas, 2016). Nagu eelmistest lõikudest näha, siis on muuseumi vormid ja ülesanded sajandite jooksul väga palju muutunud (Aljas, 2016). Muuseumide areng on olnud pikk protsess, mis kestab veel tänapäevalgi. Algusaegadest on säilinud kogumise, säilitamise ja eksponeerimise funktsioon. Lisaks inimeste harimisele tahetakse veelgi arendada erinevate kultuurigruppide kaasamist, ligipääsetavust ja jätkusuutlikust. Seega peab muuseum olema „kaasaegne“, pidevalt arenema ning arvestama aktuaalsete probleemide ja teemadega nagu seda on 2022. aastal näiteks rohemõtlemine, taaskasutus ja jätkusuutlikus.

1.2 Muuseumid Eestis

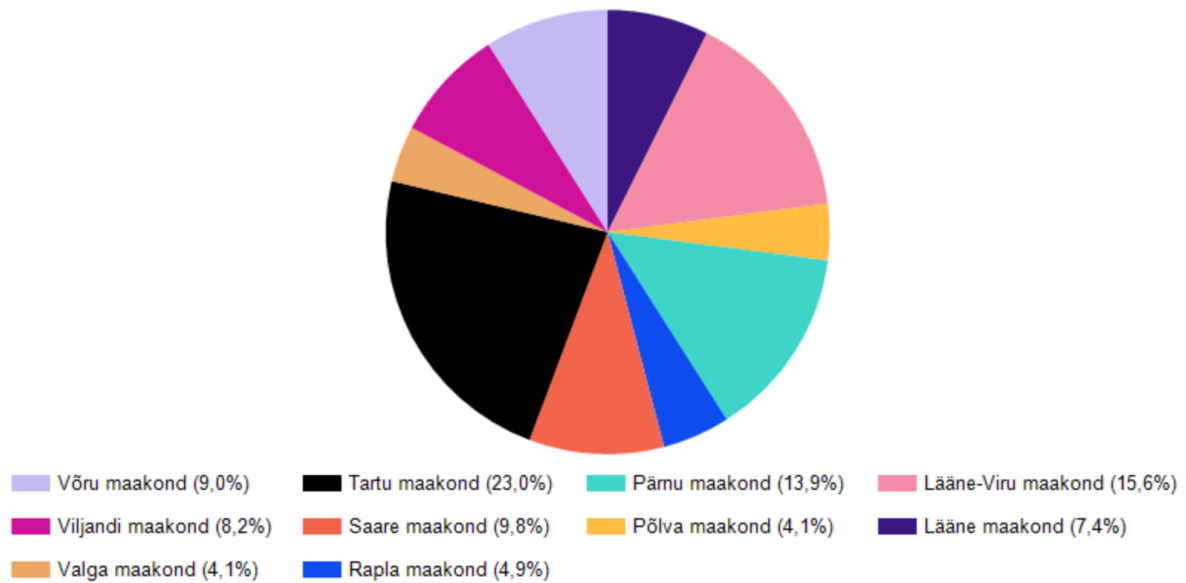
Eestis on muuseumimaastik väga hästi arenenud. Viimastel aastatel on avatud palju eriilmelisi muuseume, millest saab eeldada, et inimestel on huvi muuseumites käia. Paljude muuseumide (ka väikeste kultuurilooliste) olemasolu garanteerib ka selle, et rahvuskultuur jääb püsima ja ka tulevased põlvned saavad selle kohta muuseumist õppida. (Kiisler, 2021)

Statistikaameti 2022. aasta andmetel on Eestis 174 muuseumi 229 külastuskohaga, kus säilitatakse kokku ca 6,9 miljonit museaali. Eestis on palju erinevatele teemadele spetsialiseerunud muuseume (vt joonis 1), mis kõik aitavad kaasa rahva mälu ja identiteedi säilitamisele, kujundamisele ja edastamisele, samuti kultuuri tõlkimisele nii Eesti inimestele kui ka rahvusvahelistele külalistele. (Kultuuriministeerium, 2022)

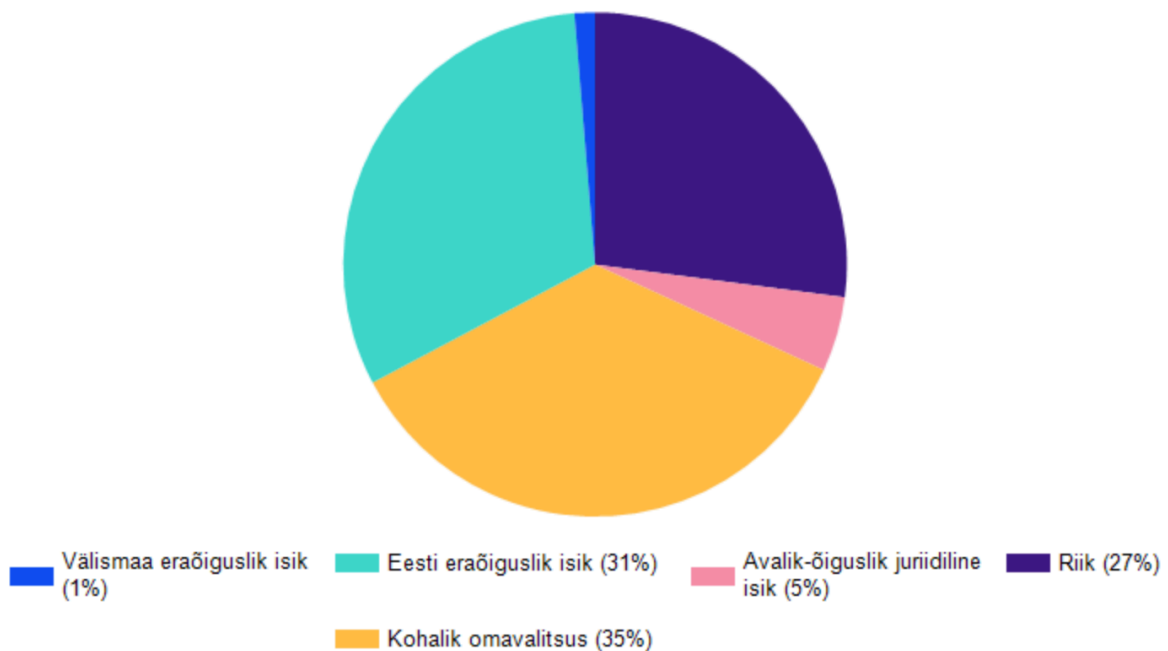

Joonis 1 Eesti muuseumid liigi järgi (Statistikaamet, 2021)

„Eestis ei ole muuseumide registrit ning muuseumitegevus ei vaja eraldi tegevusluba. Vastavust muuseumiseaduses toodud „muuseumi“ definitsioonile hinnatakse ainult siis, kui muuseum soovib saada riigilt tegevus- või projektitoetust või liituda muuseumide infosüsteemiga MuIS. Kultuuriministeeriumi haldusalasse kuulub 2022. aasta seisuga 7 riigimuuseumi ja 13 sihtasutust. Muuseume omavad ka kohalikud omavalitsused (60 muuseumi 2021. a seisuga) ja kolmanda sektori organisatsioonid ja üksikisikud (72)“. (Kultuuriministeerium, 2022) Joonis 2 iseloomustab muuseumide jaotust maakonniti ja joonis 3 muuseumite jaotust omaniku liigi järgi.

Joonis 2 Eesti muuseumid maakonna järgi (Statistikaamet, 2021)

Joonis 3 Eesti muuseumid omaniku liigi järgi (Statistikaamet, 2021)

Muuseumivaldkonna populariseerimisele ja arendamisele annab oma panuse ka 1988. aastal loodud Eesti Muuseumiühing (EMÜ), mille missioon on muuseumitöötaja ametiala väärtustamise, arendamise ja hoidmise kaudu aidata kaasa kultuuripärandi säilitamisele ja muuseumide jätkusuutlikule arengule. Ühingusse kuuluvad muuseumitöötajad, kes töötavad

riigi-, avalik-õigusliku juriidilise isiku haldusalas või eramuuseumis. Ühingus on üle 400 liikme. EMÜ annab 1995. aastast välja ajakirja Muuseum, korraldab Muuseumiööd, muuseumitöötajate ühisüritusi, Eesti muuseumide festivali Narvas, annab välja muuseumimeene auhinda EMMA, koostöös Kultuuriministeeriumi muuseuminõukoguga muuseumida aastaauhindu ja valib aasta Muuseumisõbra. Samuti korraldatakse ka erinevaid koolitusi ja infopäevi. EMÜ kuulub Kultuuriministeeriumit nõustavasse Muuseuminõukogusse ja on kaasatud Kultuurkapitali töösse ja Kultuuri kutsenõukogusse. EMÜ kuulub ka rahvusvahelisse organisatsiooni NEMO (Network of European Museum Organisations) ja ka mitmetesse teistesse ülemaailmsetesse ühendustesse (EMF, ICOMi alamkomiteed). (Muuseumiühing, kuupäev puudub)

Samas on muuseumite puhul pidevalt arutelud, kas see tasub ennast rahaliselt ära ja suudab ellu jääda. See on natuke vastuoluline arvestades, et definitsiooni järgi on muuseum mittetulunduslik asutus. Muuseumi külastatavus oleneb niigi selle spetsiifikast, kuid loomemajanduslikel asutustel on alati olnud raskem kasumit teenida ja ellu jääda. Ainuüksi ühe näituse avamisega on seotud väga palju inimesi ja firmasid, aga kui tulu on pikemat aega väike, siis on raske ka midagi uut avada, sest selleks pole piisavalt rahalisi ressursse. (Kiisler, 2021)

Muuseumitööstus kuulub kultuurivaldkonda, kus on tihtipeale raske toetusi saada. Seega peavad muuseumid olema loovad ja mitme kanali kaudu tulu teenima. Lisaks majanduslikule survele eeldatakse muuseumidelt ka aina enam ühiskonna ja erinevate kogukondade kaasamist ja juurdepääsu tagamist. Tõlkimine on oluline väljund, mis võib aidata muuseumidel mõningate väljakutsetega toime tulla. See võimaldab muuseumitel rohkemate külastajateni jõuda ja seega on tõenäolisem, et muuseumil õnnestub ellu jääda. Oluline on aga seejuures mõelda, kuidas ja millist infot väliskülalistele edasi anda. (Liao, 2018)

1.3 Tartu Ülikooli muuseum

Tartu Ülikooli muuseum tutvustab teaduse ja ülikoolihariduse ajalugu 17. sajandist tänapäevani. Ülikooli muuseumi moodustavad Tartu Ülikooli muuseum peamaja toomkirikus, Tartu Ülikooli kunstimuuseum ja Tartu Tähetorn. Muuseumid loodi peale ülikooli taasavamist. (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub) 1802. aasta põhikirjas loodi loodusteaduste kabinet ja 1803. aasta põhikirjas Kunstimuuseum, mille puhul kasutati esimest korda sõna

„muuseum“ ehk *Museum der Kunst*. (Anderson, 2015) Tartu Ülikooli muuseum asutati 1976. aastal ja sellele eraldati 1979. aastal neli ruumi ülikooli peahoone keldrikorrusel ning 1981. aastast asub muuseum Tartu Ülikooli raamatukogu endistes ruumides Tartu toomkirikus Toomemäel. 2005. aastal moodustati Tartu Ülikooli ajaloo muuseumist, kunstimuuseumist ja loodusmuuseumist ühtne asutus, mis sai ühisnimeks Tartu Ülikooli muuseumid. 2011. aastal avati muuseumina Tartu tähetorn. 1. jaanuarist 2014 lõpetas Loodusmuuseum katusnime all tegutsemise ning edasi tegutsesid TÜ loodusmuuseum ja botaanikaaed ning TÜ muuseum, mis koondas TÜ muuseumi (ajaloomuuseumi), kunstimuuseumi ja tähetorni. Muuseum asub Tartu Ülikooli ajaloolises hoonetes ansambelis, millele omistati 2016. aastal Euroopa kultuuripärandi märgis, sest tegemist on ainsa nii täielikult säilinud valgustusajastu ülikooliga pargis. 2005. aastal kanti UNESCO maailmapärandisse Tartu tähetorni läbiv Struve geodeetiline kaar. (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub) See on mediaanikaar, mis ulatub Norrast Hammerfestist kuni Musta mereni. Kaare pikkus on 2820 kilomeetrit ning see rajati 1816–1855 astronoom Wilhelm Struve juhtimisel. Kaar koosnes 258 kolmnurgast ja 265 punktist ning tegemist oli esimese täpse meridiaanikaare mõõtmisega. Eesti alale jääb kolm punkti, lisaks Tartu Tähetornile ka Võivere ja Simuna. (Entsüklopeedia, 2006)

Tartu Ülikooli muuseumi missioon on:

„säilitada, täiendada ja teha kättesaadavaks Tartu Ülikooli loodus- ja humanitaarteaduslike kollektioone, ajaloo-, kunsti- ja kultuuripärandit, arendada rahvusvahelisel tasemel teadustööd oma kogudele vastavates valdkondades, loodus-, ajaloo- ja kunstiteaduses; väärtustada teadus-, loodus- ja kultuuripärandit, rakendades selle hariduslike eesmärkide täitmiseks, aidata kaasa looduse, keskkonna ja tervise hoidmisele ning säästlikele rakendustele. Tartu Ülikooli muuseumi visioon on olla silmapaistev loodus-, kunsti- ja teadusajaloo muuseumikompleks ning riiklikult ja rahvusvaheliselt oluline teadusasutus, mis teeb teadusuuringuid ja ekspertiise, tutvustab kultuuripärandit ja pakub huvi- ja formaalharidust toetavaid programme.“ (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub)

1.4 Tartu Ülikooli muuseumi näitused

Püsiekspositsioon

Tartu Ülikooli muuseumi peamaja püsiekspositsiooni on kogutud esemeid ja materjale, mida ülikool on oma tegevuseks kasutanud. Need on ülikooli toimimisega tihedalt seotud ja kannavad akadeemilist identiteeti ja väärtust. Toomkiriku fuajees on keskaegne hauakamber, Tartu Ülikooli ning Tartu linna ajajoon ja Foucault' pendel, mis kujutab maakera pöörlemist.

Muuseumi ekspositsioon asub neljal korrusel ja selle alla kuuluvad Hullu Teadlase kabinet, näitus „Minu elu ülikool“, varakamber, Parroti kabinet, Valge saal ja Toomkiriku saladuste kamber. (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub)

Hullu Teadlase kabinet

Hullu Teadlase kabinet on kõigil huvilistel võimalik mänguliselt teaduse ja teadlasetööga tutvuda. Seal on palju interaktiivseid esemeid, millega on võimalik katseid teha ja huvitavatele küsimustele vastuseid saada. Näiteks saab proovida igiliikurit, automatat ja surmasõlme. Kabinetis korraldatakse ka erinevaid haridusprogramme (võimalik läbida ka veebi kaudu) ja saab pidada ka sünnipäevi. (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub)

„Minu elu ülikool“

Näitus „Minu elu ülikool“ asub Morgensterni saalis. Seal on võimalik tutvuda kõigi ülikoolieluga seotud aspektide ja lugudega. Otsitakse vastust küsimusele, milles siis ikkagi peitub ülikooli erilisus ja ülikooli vaim. Näitusel saab tutvuda Tartu Ülikoolis õppinud 180 000 tudengi loo ja mälestustega. Näitus avati 29. novembril 2019 emakeelse ülikooli 100. aastapäeva puhul. (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub)

Varakamber

Varakambris tutvustatakse aardeid, mis on seotud ülikooli inimestega, õppetööga ja teadussaavutustega. Näitus on jagatud viieks osaks. Saali keskel on esemed, mis on seotud ülikooli administratiivse ajalooa. Külgmised osad on jaotatud ülikooli akadeemiliste valdkondade (humanitaarteadused ja kunstid, sotsiaalteadused, meditsiiniteadused, loodus- ja täppisteadused) järgi. Esile on toodud ka ülikooli uusimad innovaatilised ideed ja leiutised. (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub)

Parroti füüsikakabinet

Muuseumi seitsmendal korrusel asub füüsik Georg Friedrich Parroti (1767–1852) kabinet, kes oli 1802. aastal taasavatud Tartu Ülikooli esimene rektor. Parroti kabinetiks nimetatakse ülikooli muuseumi kogudesse kuuluvat rikkalikku füüsikariistade kollektsiooni,

mis pärineb 18. sajandi lõpust ja 19. sajandi algusest. Parrot rajas Vene impeeriumi parima füüsikalabori, kus tehti katseid ja demonstratsioone kõigis peamistes füüsikaharudes ja pandi alus tänapäevasele füüsikale. Eriti on tähelepanu pööratud elektrile, sest see oli 19. sajandi algul uus ja väheuuritud valdkond, milles Parrot tegi mitu olulist avastust. Kabinetis seletatakse füüsilisi nähtusi lihtsalt ja tööpõhimõtteid on võimalik ka ise katsetada. (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub)

Valge saal

Valge saal asub muuseumi kolmandal korrusel ja on ülikooli esinduslik koht, kus peetakse erinevaid konverentse, vastuvõtte, pulmi ning Tartu Ülikooli ja Tartu linna esindusüritusi. Valge saal on osa kunagisest toomkiriku kooriruumist. Seal saab tutvuda Tartu Ülikooli ajaloo lühiülevaatega, lisaks on saalis põnevaid lugusid praeguse ülikooli kohta ja ka digitaalne rektorite galerii. (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub)

Toomkiriku saladuste kamber

See näitus avati 15.12.2021. Toomkirik on Tartu linna vanim hoone, seega on tema loos väga palju huvitavat ja saladuslikku. Kamber on pühendatud keskaegse kiriku saladustele. Võimalik on saada teada, miks on kirik nii oluline, kuidas seda ehitati ning kunagi välja nägi. Kambris tutvustatakse seitset toomkiriku saladust. (Tartu Ülikooli muuseum, kuupäev puudub)

2. MUUSEUMITÕLGE

2.1 Muuseumitõlke olemus

Alustuseks tuleb selgitada, mida „muuseumitõlge“ tähendab, sest tegemist on laia terminiga, mida võib mitmeti tõlgendada. Saab eristada kahte käsitlust:

1. „tõlge muuseumites“ ehk keeltevaheline intertekstuaalne tõlge;
2. „muuseum kui tõlge“ ehk kultuuriline tõlge. (Neather, 2021)

Töös lähtun esimesest tõlgendusest. Intertekstuaalsus tähendab ühe teksti tähenduse kujundamist teiste tekstidega. See tähendab, et tekstilisel tasandil võib eristada mitmeid sidemeid. Näiteks esineb üksikutel tekstidel erinevaid ristviiteid, mida intertekstuaalsuse loomiseks kasutatakse. Sarnast või seotud teavet esitatakse erinevate žanrite kaudu. Seega võib objekti silt anda piiratud hulga faktilist teavet, samas kui objektide rühma kirjeldav „grupitekst“ võib osa sellest teabest laiemast kontekstist taasesitada ning audiogiid võib veel omakorda uue lähenemisega olla. Tõlge pole intertekstuaalselt seotud ainult lähtetekstiga, millest see on tuletatud, vaid ka teiste sihttekstidega, mis omakorda ühtse tervikuna toimivad, reprodutseerides samas lähtetekstisüsteemis üldist intertekstuaalset mõju. Selline süsteemne lähenemine võimaldab üksikuid tekste sihtrühma vajaduste järgi kohandada. Näiteks, kui tahvli ingliskeelses versioonis on infot puudu, siis võidakse seda audiogiidis siiski kajastada. Seega prioritseeritakse erinevates meediumites erinevat informatsiooni. (Neather, 2021)

Intertekstuaalse tõlke alla kuulub ka keeltevaheline tõlkimine. Roman Jakobson eristab kolme erinevat tõlketüüpi: intralingvistiline (keelesisene) ehk ümbersõnastamine, interlingvistiline (keeltevaheline) ehk tõlkimine ja intersemiootiline (märgisüsteemide vaheline). (Sütiste, 2009)

Tõlketeaduses kuulub muuseumitõlge interlingvistilise tõlke alla ja see kujutab tavaliselt näitustel tekstide keeltevahelise edastamise uurimist, kus andmetena kasutatakse lähtetekste ja sihttekste. (Liao, 2018)

Interlingvistiline tõlge ehk keeltevaheline tõlge tähendab verbaalsete märkide tõlkimist teise keele verbaalsete märkide abil. See hõlmab kõige traditsioonilisemat tõlkimist ehk ühest keelest teise tõlkimist. (Cronin, kuupäev puudub) Keeltevahelise tõlke lahutamatuks osaks on kultuurispetsiifilised elemendid, mis tähistavad selliseid kultuurile omaseid nähtusi ja objekte, millel on ühes kultuuriruumis oluline roll, kuid teises need puuduvad või neil on teistsugune

roll või kaal. See tähendab aga seda, et tihtipeale tuleb sellistes olukordades kasutada erinevaid tõlkestrateegiaid, sest sihtkeeles sellist nähtust või terminit ei eksisteeri. (Loogus, 2013)

Kultuurispetsiifiliste elementide tõlkimisel tuleb läbi mõelda, kas kasutada pigem võõrapärastavat või kodustavat lähenemist, millele eri teadlased on aja jooksul eri nimetusi andnud. Peter Newmark on nimetanud neid lähenemisi semantiliseks ja kommunikatiivseks tõlkeks. Semantiline tõlge püüab reprodutseerida originaali täpset tähendust ja kasutada selleks emakeelseid sõnu ja väljendeid arvestades sihtkeele grammatilisi iseärasusi. Selle meetodi puhul kultuurielemendid „kantakse üle“ ja oluline on lähtekeele eesmärkidest ja stiilist kinni pidada. Lisaks võib vähem olulisi kultuurilisi sõnu kultuuriliselt neutraalsete kolmandate või funktsionaalsete terminitega, kuid mitte kultuuriekvivalentidega tõlkida. Kommunikatiivne tõlge püüab aga muuta originaali tähendust nii, et sisu kui ka keel oleks lugejale kergesti vastuvõetavad ja arusaadavad, seega on tegemist kodustava tõlkega. (Newmark, 1988)

Oluline roll on ka intersemiootikal, sest tõlkestrateegiat mõjutavad ka ruumilised ja visuaalsed aspektid. Ruumipiirangud mängivad eriti rolli konkreetsete objektide siltide tõlkimisel. Kui lähtetekst on liiga pikk, siis tuleb sellest osa välja jätta või kohendada, et see normi piiridesse mahuks. Näiteks kui tegemist on dekoreeritud või muustrilise esemega, siis jäetakse üleliigsed sõnad nagu „muster“ sildilt ära, sest see on iseenesestmõistetav ja paistab niigi välja. Samas kui mingit osa tekstist peetakse rahvusvaheliste küllastajate jaoks liiga spetsiifiliseks, siis jäetakse ka see ära. Kui aga lähtetekst sisaldab olulist infot, mis ainult tõlkides võiks arusaamatuks jääda, siis võidakse tõlkesse selgitusi lisada. Kui keelepaarid on kõrvuti, siis on oluline, et tekstide pikkus oleks enam-vähem ühtlane. (Neather, 2021)

2.2 Muuseumitõlke funktsioonid

Muuseumitõlkel võib olla erinevaid funktsioone, mis sõltuvad muuseumi eesmärkidest ja suunitlustest.

Esitaks saab eristada informatiivset funktsiooni, millega antakse infot edasi küllastajatele, kes lähtetekstist aru ei saa. See on kõige levinum funktsioon, mille puhul sihttekst tõlgitakse mingisse teise riigis levinud või üldiselt mõistetavasse keelde. (Liao, 2018)

Teiseks saab välja tuua interaktiivse funktsiooni. Selle puhul muuseumitõlge suhtleb või suhestub küllastajatega ja eesmärk on, et küllastajad tunneksid ennast hästi ja oleksid

kaasatud. See vähendab asutuste ja külaliste vahelist distantssi ja toob nad samale tasandile. Seega nad on emakeelsete kõnelejatega samal tasemel. (Liao, 2018)

Kolmandaks saab eristada veel poliitilist funktsiooni. See tähendab seda, et muuseumitõlget saab vaadelda kui ideoloogilist vahendit, mis peegeldab ja tugevdab ideed, kuidas muuseum küllastajatega suhelda soovib. Näiteks hõlmab see küsimusi, mida, kuidas ja millistes keeltesse tõlkida. (Liao, 2018) Enamus tekstid tõlgitakse või tehakse inglise keeles, sest tänapäeval on inglise keel üks kõige olulisem *lingua franca*. *Lingua franca* tuleb araabia keelest ja tähendab otsetõlkes itaalia keelt. Algselt tähendas see termin vahekeelt, mida araabia keele kõnelejad Lääne-Euroopast pärit reisijatega suhtlemiseks kasutasid. Tänapäeval on üheks selliseks universaalseks keeleks just nimelt inglise keel. (House, 2014)

Neljandaks on olemas sotsiaalne-kaasav funktsioon. Selle aluseks on mitmekeelse kogukonna keeleline võrdsus. Tihtipeale on arvamused, et riigis räägitakse ainult emakeelt ja ka info on ainult selles keeles. Kindlasti mõnedes muuseumides nii ongi, kuid tänapäeva rahvusvahelises ja muutlikus ühiskonnas tuleks mõelda laiemalt ja kedagi ei tohiks informatsiooni saamise võimalusest välja jätta. (Liao, 2018)

Viimaseks on näituse funktsioon. Tõlget võib muuseumis ka objektina esitleda. Näiteks näitusel, kus on esitletud erinevaid tõlgitud tekste ja tahetakse uurida, kuidas tõlkija mõtleb ja kuidas tõlkevalikuid teeb. (Liao, 2018)

Magistritöö kontekstis on kõige olulisem interaktiivne funktsioon, sest töö eesmärk on teada saada, kuidas näitusel inglise keelt kõnelevate küllastajatega suheldakse ja neid kaasatakse. Samuti on olulised ka informatiivne, poliitiline ja sotsiaalne-kaasav funktsioon, sest analüüsitakse lisandusi ja väljajätte ning käsitletakse ka näitusel kasutatavat keelevalikut.

Näituse teksti loomine on näituse üks olulisim osa. Tuleb otsustada, kas tekstide eest vastutab üks inimene või valitakse kindel lähenemine. Selleks tehakse enne väga palju eeltööd ja see nõuab palju oskusi. Lähenemisviise on mitmeid erinevaid. Näiteks kuraatori perspektiivist on tekst viis, kuidas teavet edastada ja koguda. Seega näituse tekstid on kuraatori tehtud uuringute või uurimistöö laiendus. Haridusprogrammide läbiviija seisukohast on näituse tekst didaktilise teabe edastamise ja programmi eesmärkide täitmiseks vajalik vahend. Sellest vaatenurgast lähtudes peab tekst olema kättesaadav kindlale õppijate rühmale ja pakkuma materjali, mis võimaldab lugejal soovitud eesmarke saavutada. Turundusliku lähenemise järgi on näitusetekst sihtgruppi ligiõmbav vahend, mis hoiab küllastaja tähelepanu samal viisil nagu reklaam. Seega peab tekst olema hea reklaami koopia, millel on silmatorkav pealkiri, atraktiivne, konkreetne ja ladus sisu, mis kirjeldab näitust detailselt, aga huvitavalt. Kujunduslikust perspektiivist on tekst ruumiline ja visuaalne element. Probleemid võivad

tekkida näiteks teksti asukoha ja suurusega, kuid samas tuleb meeles pidada, et tekst on graafilise disaini strateegia osana, kus tekst toetab näituse eesmärke, kontseptsiooni ja keskkonda. Enamike näituste tekstide loomisel arvestatakse kõiki nelja perspektiivi võrdselt. (Lord & Lord, 2002)

Muuseumite jaoks on külastatavus väga oluline, seega tuleb näituse ja tekstide loomisel külastajate soovidega võimalikult palju arvestada, ehk tuleb oma sihtgruppi tunda. Selleks on muuseumil erinevaid võimalusi. Muuseum võib külastajaid jälgida, teha intervjuusid, küsimustikke või arutelusid. Infot saadakse mitme kanali kaudu; näitused, haridusprogrammid, loengud, veebitagasiside. Tagasiside on oluline, sest muuseumil on selle põhjal võimalik õppida ja areneda ning muutusi läbi viies külastatavust veelgi tõsta. Külastaja peaks enda muuseumis mugavalt tundma ja mõistma seal olevat materjali. (Edson & Dean, 1994)

2.3 Külastajatele lähenemine

Samuti on oluline läbi mõelda, kuidas erinevatele külastajatele läheneda. Muuseumitekstide koostamisel arvestatakse, kui palju informatsiooni on muuseumil eesmärgi täitmiseks vaja ja kuidas muuseumi tekstisüsteemi erinevad tekstid suudavad seda teavet sihtkülastajateni kõige paremini edastada. (Neather, 2021)

Muuseumidel ei ole väliskülastajate jaoks ainult ühte sobivat kommunikatsioonistrateegiat, vaid kaaluda tuleb mitmeid erinevaid faktoreid. Uurin, millist kommunikatsioonistrateegiat on Tartu Ülikooli muuseumis külastajatega suheldes kasutatud. Cranmer (2016) eristab nelja kommunikatsioonistrateegiat, milleks on (1) tõlge, (2) rahvusvaheline tekst, (3) kultuuriliselt kohandatud tekst ja (4) lihtsustatud tekst. Need strateegiad kuuluvad samuti interlingvistilise tõlke alla.

- 1) Kõige levinuma strateegia puhul luuakse materjal lähtekeelsete veebilehtede, audiogiidide ja voldikute jaoks ning seejärel tõlgitakse need võõrkeeltesse. Tõlkijad kohandavad teksti vajaduse järgi, nt vormindamine. Kui aga leksikaalne ese viitab lähtekeelses tekstis nt ajaloo perioodile, mis ei lähe sihtkeele omaga kokku, siis võib tõlkija teksti lisada ka ajaloo perioodi kirjelduse.
- 2) Teise laialt levinud strateegia puhul luuakse eraldi tekst nii kodumaistele kui ka rahvusvahelistele külalistele. See tekst on kodumaisest mingil määral tuletatud, kuid

pole siiski otsene tõlge ja püütakse lähtuda just rahvusvaheliste külastajate vajadustest. Seega tehakse üks tekst lähtekeeles ja teine on spetsiaalselt väliskülastajatele suunatud.

- 3) Kultuuriliselt kohandatud teksti puhul toodetakse võõrkeelsed tekstid nullist nii, et need vastaksid külastajate eelistatud sisule ja vormile. Ka info kogust kohandatakse külastajate vajaduste järgi.
- 4) Viimase strateegia puhul koostatakse tekst lihtsustatud kujul riigikeeles või võõrkeeles, mis on enamikule publikust arusaadav. Eesti kontekstis tuleks sellisel juhul kõne alla inglise või vene keel. (Cranmer, 2016)

Muuseumid peavad külalistega suheldes arvestama seda, et erinevatel kultuurigruppidel on erinevad normid, käitumisviisid ja ootused. Oluline on nii sisu ise, selle edasiandmine kui ka vormiline pool. Lisaks tuleb arvestada ka üldisemat lausetasandit ja žanritunnetust. (Cranmer, 2016)

Tahvritel olevad tekstid on näituse väga oluline osa, kuid tihtipeale jäävad need külastajate tähelepanust ilma, sest näitusel on palju muud huvitavat mida vaadata. Tekste tuleb tihtipeale seistes lugeda, mis on peale ringi kõndimist üpris raske pingutus. Tekstid pole ka tihtipeale väga hästi valgustatud ja neid peab teatud kauguselt lugema. Külastajate tähelepanu võitmiseks peab tekst lihtsasti loetav olema. Vaid väga vähesed lugejad loevad tekste tervikult. Tihtipeale loetakse ainult lõik või paar. Seega tekst peab olema lihtsalt, aga samas huvitavalt kirjutatud, et külastaja terve teksti läbi loeks. Teksti muudab huvitavamaks ka see, kui sisu ja vorm on kooskõlas. See tähendab näiteks seda, et ajaloolise teksti puhul võiks ka kõneviis ajastule iseloomulik olla. Selline lähenemine loob atmosfääri ja isegi kui sõna ise on võõras, siis aitab objekt või pilt mõtet täiendada. (Ekarv, 1994)

Traditsiooniliselt on näitusel kuut liiki tekste: pealkirjad, alapealkirjad, sissejuhatavad tekstid, grupitekstid, objektide sildid ja laalijagatavad materjalid. Pealkirjad annavad edasi näituse ideed ja sisaldavad vähe informatsiooni. Need tavaliselt kuni 10 sõna pikkused ja asuvad saalide sissepääsu juures. Nende puhul kasutatakse suurt kirjatüüpi, värve ja tavaliselt paiknevad need silmade kõrgusel. Kujundus on olulisem, kui sisu, sest see on esimene asi, mida külastaja näeb ja mis aitab atmosfääri luua. Samas tuleb värvide kasutus hoolega läbi mõelda, sest erksad värvid mõjutavad inimeste tuju ja annavad inimestele tunde, et nad on näitusesse kaasatud, samas kui tagasihoidlikud värvid viitavad justkui sellele, et näitust tuleks vaikselt ja omaette vaadata. (Dean, 1996)

Alapealkirjad on kuni 20 sõna pikkused ja piisavalt suured, et neid oleks võimalik kaugemalt lugeda, kuid siiski väiksemad kui pealkirjad. Need keskenduvad konkreetsele

teemale. Inimeste huvi köitmiseks kasutatakse tihtipeale levinuid fraase, sõnamänge või metafoore. Kujundus ja sisu on võrdselt olulised. (Dean, 1996)

Sissejuhatavad tekstid tutvustavad näituse temaatikat üldisemalt. Need tekstid paigutatakse tahvlitele või pealkirjadel lähedale ja võimalikult näituse algusesse. Sissejuhatavad tekstide soovitatav pikkus on kuni 75 sõna, kuid kui tekst on ladusalt esitatud ja hästi kujundatud ning liigendatud, võib teksti pikkus olla ka kuni 200 sõna. Kui tekstis on mitu lõiku, siis võiks ühe lõigu pikkus olla umbes 75 sõna. Sissejuhatavate tekstide puhul soovitatakse kasutada Sans serif fonte suuruses 18–36 ja vormingut must tekst valgel taustal, sest seda on mugav lugeda. (Dean, 1996)

Grupitekstid on inforohked ja need annavad objektide või teemade kohta taustainfot. Lõigu pikkus on samuti 75 sõna, kuid soovitatav kogupikkus on 150 sõna. Grupitekstid kuuluvad alapealkirjade juurde. (Dean, 1996)

Objektide sildid kirjeldavad näituse eksponaate ja selgitavad külastajale selle tausta. Objektide silte on kahte liiki: pealdis ja kirjeldav silt. Pealdis on kindla objekti või objektide juurde kuuluv väike, kuid põhjalik tekst. Ka nende pikkus on kuni 75 sõna. Kirjasuurus on 12–24 olenevalt sellest, kui mugav on teksti lugeda. Kirjeldaval sildil on kirjas ainult objekti andmed, näiteks eksponaadi nimi või pealkiri, tegija või päritolu, materjal, valmistamise aeg, kollektsiooni nimi või kataloogi number. Kirjeldav silt on näituse tekstide kõige levinum ja lihtsam vorm. (Dean, 1996)

Laiialijagatavaid materjale on mitmeid. Näiteks näituse kataloogid, galerii märkmed või välja prinditud selgitused. Neid tehakse näiteks lisainformatsiooni jaoks ja külastajatel on hiljem neid ka näituselt kaasa võtta. Nende materjalide puhul on sisu olulisem, kui kujundus, sest need on detailsemad kui näituse tekstid. Kui materjale on mitmeid erinevaid, siis on ka nende pikkused ja vormid erinevad. Oluline on see, et neid oleks lihtne ja mugav kaasa võtta. (Dean, 1996)

Muuseumi teksti luues tuleks kasutada lühikesi lauseid. Igas lauses võiks olla kuni kaks mõtet. Muidugi võib teha ka pikemaid lauseid, kuid siis tuleb jälgida, et poleks liiga palju siduvaid lauseid, mis võib lugejates segadust tekitada. Soovituslik on kasutada aktiivseid verbe. See aitab külastajaid kaasata ja kõlab huvitavamalt. Tekst võiks olla personaalne, seega võiks kasutada „sina“ ja „meie“ vorme. Tekst võiks olla voolav, see tähendab, et lugedes võiks tekkida tunne, et keegi päriselt räägib sinuga. Oluline on kirjeldada asju, mida külastajad näevad. Teksti luues tuleb välja valida kõige huvitavam ja olulisem, sest nagu mainitud, ruum ja lugejate vastuvõtuvõime on piiratud. (Carter & Hillier, 1994)

Näituse tekstide paigutusel kasutatakse hierarhiat. See tähendab, et kõige ülemine tekst on kõige tähtsam ja baas. Alapealkirjad on esimesel kohal, grupitekstid teisel kohal objekti kirjeldavad tekstid kolmandal kohal ja sildid neljandal kohal. (Lord & Lord, 2002) Kui näitusel kasutatakse info edastamiseks mitut keelt, siis on ka nende paigutamisel oma hierarhia, mille järgi tähtsam osa on vasakul. See tähendab, et originaaltekst on tavaliselt vasakul ja tõlge paremal, sest meie kultuuriruumis loetakse ka tavateksti vasakult paremale. (Neather, 2008)

Tekstide sisu puhul tuleb näiteks arvestada sellega, mis on inimeste üldised kultuurilised teadmised erinevatest valdkondadest. See sõltub paljuski inimeste üldisest haritusest, mida on muidugi raske kindlaks teha. See tähendab, et arusaamise tase võib olla erinev. Teine oluline aspekt on kultuuriline taust. Erinevaid tundeid ja arusaamu võivad põhjustada sellised teemad nagu kolonialism, ajaloolised konfliktid, soolised küsimused jne. Olulised on ka väärtushinnangud või prioriteedid. (Cranmer, 2016) Kõiki neid aspekte tuleb ka teksti teise keelde edasi kandmisel arvestada.

Erinev kultuuriline taust võib mõjutada seda, mida külastajad „normaalseks” peavad, see puudutab eelkõige info edasiandmise viisi. Selle valdkonna puhul on kultuurilise ja lingvistilise piir hägune. Teatud keeltes, eriti teatud žanrides/meediakanalites, on palju tavalisem ja aktsepteeritavam kasutada täpploendit. Teatud fontide, reavahe, uute lõikude vms kasutus võib samuti olla erinev. Lisaks on oluline ka teksti paigutus. Keelte funktsioonidel võivad olla teistsugused tähendused, olenevalt žanrist või vahendist võib rõhuasetus olla vähem või rohkem oluline, teistes keeltes on ka lõikude pikkused erinevad, samuti lõigu struktuur. Keeleti ja kultuuriti võivad erineda sagedus, asukoht, suurus ja piltide sisu. Teatud kultuurides või keeltes on tavaline alustada teksti nii, et pealkirja kõrval on pilt, teistes võivad pildid tulla hiljem või teksti ja piltide vahetamine võib ka vahelduda, ka värvide valik on oluline. Rahvusvahelisi külastajad mõjutab tihtipeale teksti tihedus ja kogus, olenemata sellest, millist vahendit kasutatakse. Neil on palju keerulisem muuseumidega suhestuda kui kodumaistel külalistel. Eriti keeruline on mõista kultuuri spetsiifilist sisu, nt kui tekstid kirjeldavad mingisugust kodumaist eset. Üldiselt on teada, et info kogus ja tihedus, mille puhul rahvusvahelised külalised ennast mugavalt tunnevad, on väiksem kui kodumaiste külastajate puhul. (Cranmer, 2016)

3. NÄITUSE „MINU ELU ÜLIKOOI“ ANALÜÜS

Valisin selle näituse, sest seal oli piisavalt analüüsitava materjali ja ka erinevad tekstiliike. Lisaks olen pisut ka ise näituse valmimisele kaasa aidanud ja Tartu Ülikooli muuseumiga piisavalt tuttav. Analüüsimiseks kasutan võrdlevat meetodit. See tähendab, et võrdlesin paralleelselt eesti- ja ingliskeelset teksti ja otsisin kultuurispetsiifilisi erinevusi. Analüüsi eesmärk on teada saada, kuidas muuseum inglise keelt kõnelevate külastajatega suhtleb, milliseid tõlke- ja ülekandemeetodeid on kasutatud ja kuidas toimub keelte ja kultuuride vahel info edastamine.

Näitus „Minu elu ülikool“ asub Morgensterni saalis, mis oli vana ülikooli raamatukogu üks osa. Tegemist on raamatukogu ajaloolise saaliga, mis nimetati Morgensterni hoidlaks 1970. aastal kui tähistati Karl Morgensterni 200. sünniaastapäeva. Hoidla oli ühtlasi ka muuseum, kus hoiti ja eksponeeriti maale, ajaloolisi makette ja skulptuure. (Raisma & Kalda, 2020) Johann Karl Simon Morgenstern (1770–1852) oli keiserliku Tartu Ülikooli esimene kõnekunsti, klassikalise filoloogia, esteetika, kirjandus- ja kunstiajaloo professor. Ta oli ka Tartu Ülikooli raamatukogu esimene direktor ning ülikooli kunstimuuseumi rajaja. (Päll, 2020) Näituse saal on ovaalne ja alad on üksteisest väikeste väravatega eraldatud. Näitus hakkab saali sisenedes vasakult poolt ja näitusel on 11 sissejuhatavat teksti, mis kirjeldavad nii näituse ideed, saali ja muuseumi ajalugu kui ka Tartu Ülikooli ajaloos olulisi perioode, alates 1632. aasta Rootsi ajast kuni 21. sajandini.

Näitusel on kolm info edastamise tasandit:

- 1) üldtekstid;
- 2) esemeallkirjad;
- 3) tekstid, illustratiivne materjal, küsimused sahtlites, arvutites ja mujal (nt raamatud ja kaustad). (Raisma & Kalda, 2020)

Analüüsisin kokku 23 teksti, mis jagunevad kolmeks: sissejuhatavad tekstid (8), grupitekstid (7) ja objektide sildid (8). Sissejuhatavad tekstid tutvustavad näituse põhiideed. Grupitekstid tutvustavad näituse põhiteemasid ja struktureerivad näituse kulgu või lugu. Objektide sildid kirjeldavad üksikuid objekte ning kirjeldavad, kuidas need näituse teemade ja ideega seostuvad. Näitusel on ka palju interaktiivsetes vahendites kasutatavaid tekste, kuid neid ma töös ei käsitle, sest neid on pisut keerulisem paralleelselt võrrelda, sest korraga esitatakse tekstid ainult ühes keeles.

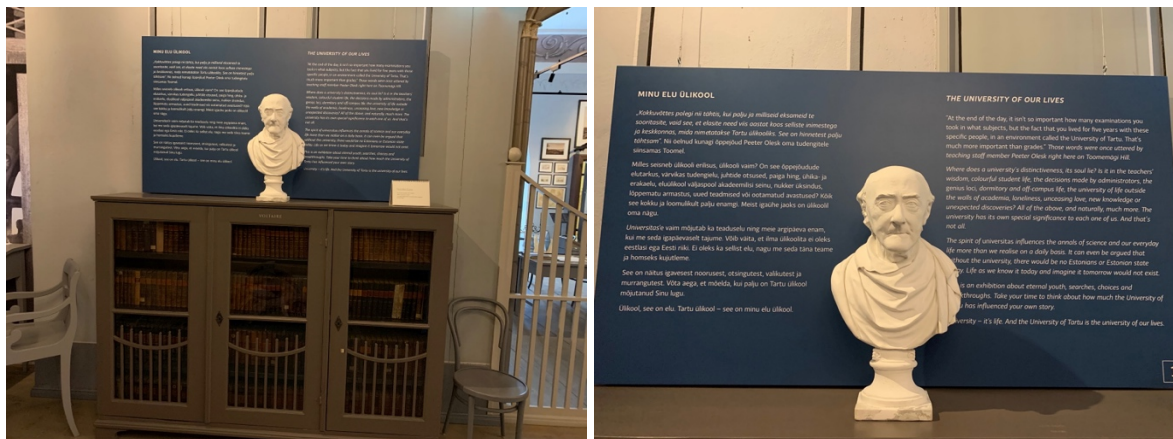
Näituse tekstid on eesti ja inglise keeles. Venekeelsed tekstid on eraldi raamatus, kus on kõik 11 sissejuhatavat teksti. Võimalik on kasutada ka audiogiidi, mille tekstid on nii eesti,

inglise kui ka vene keeles. Audiogiid katab üheksat peamist näituse teksti. Audiogiidile lisaks antakse küllastajale näituse plaan, kus on kirjas kohad, kus tekste kuulata ja ka numbrid, millega neid kuulata saab. Saksa keelde tõlkeid pole ja see on huvitav, sest keiserlik Tartu ülikool oli saksakeelne ja sellest perioodist on ka näitusel räägitud ning saksa keel on Eesti riigis kaua kasutusel olnud. Samas on saksa keelt kõnelev sihtgrupp üpriski väike ja kolme keele kasutamine muudaks üldpildi väga kirjukuks ja ka lugejatele kurnavaks. Arvan, et lisaks eesti keelele on valitud peamiseks keeleks inglise keel, sest paljud väliskülastajad ja ka Eestis elavad välismaalased kasutavad igapäevaselt just seda keelt. Vene keel on aga kajastatud, sest Eestis elab ka palju vene keelt kõnelevaid inimesi ning vanema generatsiooni esindajad räägivad rohkem vene kui inglise keelt.

Näituse tahvlitel on tekstid tavaliselt vasakul või üleval ja tõlge paremal või all. Tõlke font, suurus ja teksti värv on originaaliga sarnased. Samas ühe teksti puhul oli tõlge vasakul ja originaal paremal.

3.1 Sissejuhatavad tekstid

Näide 1 „Minu elu ülikool“

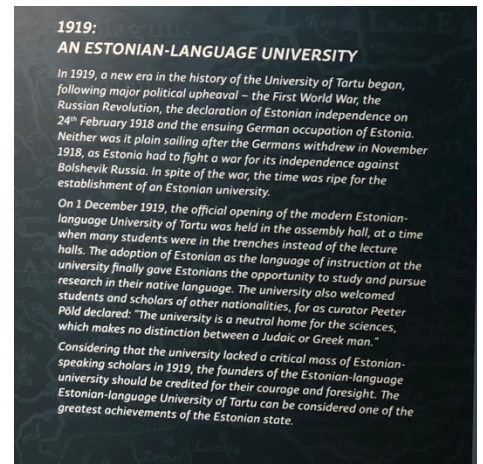
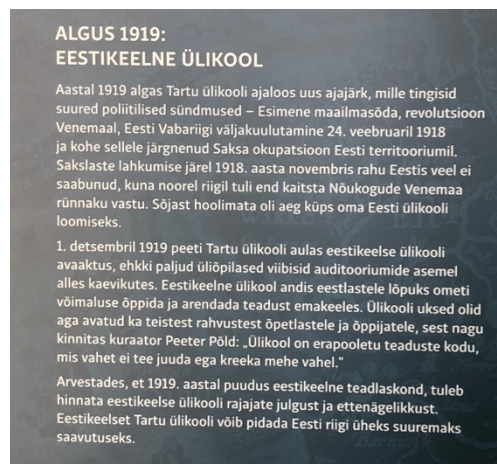
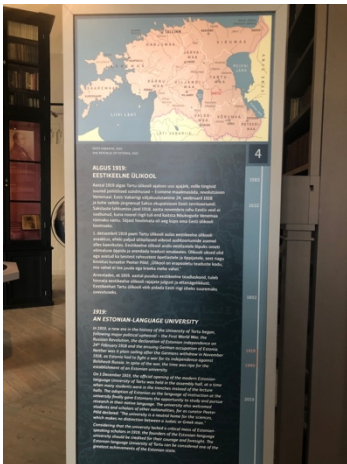

<p>MINU ELU ÜLIKOOL</p>	<p>THE UNIVERSITY OF OUR LIVES</p>
<p>...Nii öelnud kunagi õppejõud Peeter Olesk oma tudengitele siinsamas Toomel. ...</p>	<p>...Those words were once uttered by teaching staff member Peeter Olesk right here on Toomemägi Hill. ...</p>

...On see õppejõudude elutarkus, värvikas tudengielu, juhtide otsused, paiga hing, ühika- ja erakaelu , eluülikool väljaspool akadeemilisi seinu, nukker üksindus, lõppematu armastus, uued teadmised või ootamatud avastused?...	...Is it in the teachers' wisdom, colorful student life, the decisions made by administrators, the <i>genius loci</i> , dormitory and off-campus life , the university of life outside the walls of academia, loneliness, unceasing love, new knowledge or unexpected discoveries?...
	...And that's not all. ...
...Võta aega, et mõelda, kui palju on Tartu Ülikool mõjutanud Sinu lugu.Take your time to think about how much the University of Tartu has influenced your own story

Peamine erinevus on näituse pealkiri. „Minu elu ülikool” on tõlgitud kui „university of our lives”. Seda võib seostada asjaoluga, et eestlastel on üldiselt Tartu Ülikooliga tihe seos. Paljud on seal õppinud või vähemalt teavad kedagi, kes on seal käinud. Inglise keelt kõnelevate küllastajate jaoks on aga tegemist üldise tekstiga, mis kirjeldab eestlaste ja Tartu Ülikooli lugu. Siiski on teksti lõpuosas kasutatud fraasi „your own story”, mis läheb pealkirja ja edasiantava ideega vastuollu, sest on vähe tõenäoline, et inglise keelt kõnelevatel külalistel on Tartu Ülikooliga seos ja et see nende elu mõjutanud on. Peeter Olesk on mõlemas tekstis „õppejõud”. Paljud eestlased teavad, kes ta oli ja kui oluline ta tegelikult oli, kuid nooremad küllastajad ja välismaalased seda ilmselt ei tea. Seega oleks võinud tekstis välja tuua, et ta oli lisaks ka tuntud kirjandusteadlane, kriitik, poliitik ja publitsist (Sirp, 2021). Kuna eestlased teavad muuseumi asukohta, siis on seda originaalis lihtsalt „Toomeks” nimetatud, kuid tõlkes on nime siiski täpsemalt edasi antud („Toomemägi Hill”). Inglisekeelne termin „off-campus life” ei anna nii hästi „erakate” mõistet edasi ja seda võib mitmeti mõista. Tõlkesse on üks lause juurde lisatud („And that's not all.”).

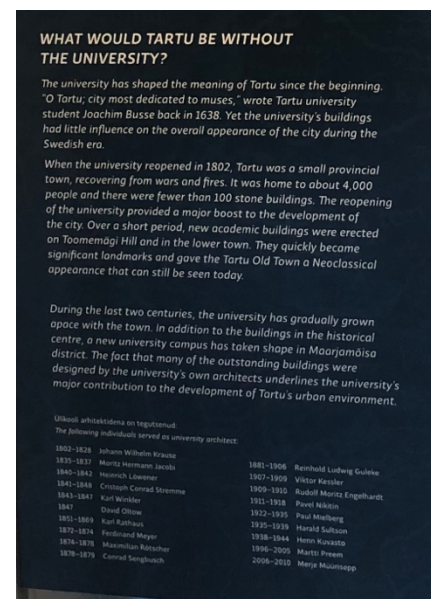
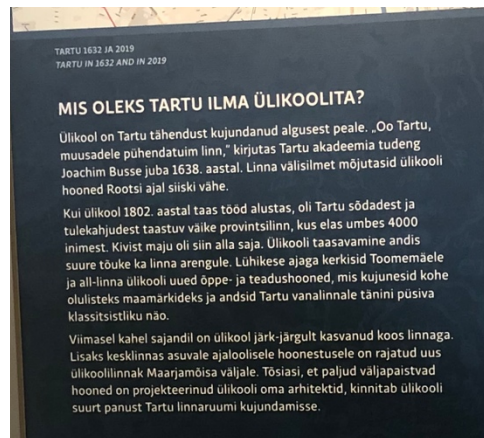
Näide 2 „Algus 1919: eestikeelne ülikool“

<p>...Sakslaste lahkumise järel 1918. aasta novembris rahu Eestis veel ei saanud, kuna noorel riigil tuli end kaitsta Nõukogude Venemaa rünnaku vastu. ...</p>	<p>...Neither was it plain sailing after the Germans withdraw in November 1918, as Estonia had to fight a war for its independence against Bolshevik Russia. ...</p>
<p>...Ülikooli ukсед olid aga avatud ka teistest rahvustest õpetlastele ja õppijatele, sest nagu kinnitas kuraator Peeter Põld...</p>	<p>...The university also welcomed students and scholars of other nationalities, for as a curator Peeter Põld declared...</p>

Esimese lõigu teises lauses hakkab silma asjaolu, et tõlge on kujundlikum kui originaal. Originaalis on „sakslaste lahkumise järel rahu veel ei saanud“, kuid ingliskeeles on kasutatud fraasi „neither was it plain sailing after the Germans withdraw“. Mõte on küll sama, kuid kujundlikuks muudab selle „plain sailing“, mis otsetõlkes tähendab „purjetamist“. „Kuraator“ on küll sõna-sõnalt tõlgitud, kuid hea oleks lisandus, mida see amet endast kujutab, sest paljud nooremad külastajad või välismaalased ei pruugi sellega kursis olla. Nimede juures olla põhjalikum selgitus, kes nad olid ja miks nad olulised on, sest isegi paljud eestlased ei tea selliseid fakte. Seega oleks võinud mõlemas tekstis mainida, et Peeter Põld oli ka esimene Eesti Vabariigi haridusminister (Entsüklopeedia, 2014).

Näide 3 „Mis oleks Tartu ilma ülikoolita?“

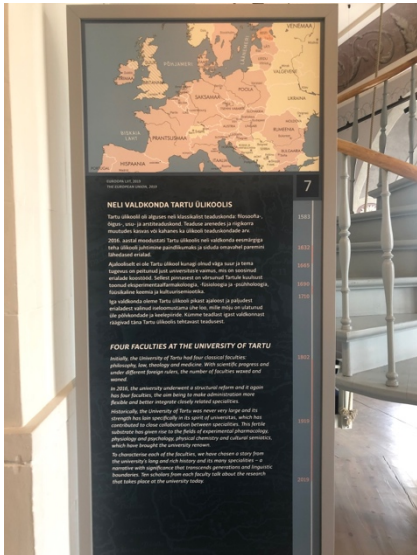

<p>...Kui ülikool 1802. aastal taas tööd alustas, oli Tartu sõdadest ja tulekahjudest taastuv väike provintsilinn, kus elab umbes 4000 inimest. Kivist maju oli siin alla saja. ...</p>	<p>...When the university reopened in 1802, Tartu was a small provincial town, recovering from wars and fires. It was home to about 4,000 people and there were fewer than 100 stone buildings. ...</p>
<p>...Lühikese ajaga kerkisid Toomemäele ja all-linna ülikooli uued õppe- ja teadushooned, mis kujunesid kohe olulisteks maamärkideks ja andsid Tartu vanalinnale tänini püsiva klassitsistliku näo. ...</p>	<p>...Over a short period, new academic buildings were erected on Toomemägi Hill and in the lower town. They quickly became significant landmarks and gave Tartu Old Town a Neoclassical appearance that can be still seen today. ...</p>
<p>Lisaks kesklinnas asuvale ajaloolisele hoonestusele on rajatud uus ülikoolilinnak Maarjamõisa väljale.</p>	<p>In addition to the buildings in the historical centre, a new university campus has taken shape in Maarjamõisa district.</p>

Siin tekstis on kahe lause puhul märgata lausete struktuuri muutusi. Lauseehitus on keelelikest iseärasustest ümber tehtud. Kui tõlge lähtuks originaallause ülesehitusest, siis muutuks lause liiga pikaks ja raskesti mõistetavaks. Kohalikud teavad, mis piirkond Toomemägi on, kuid tõlkesse on lisatud täpsustus, et tegemist on mäega. Viimases näitelause

jääb silma asjaolu, et on arvestatud, et kohalikud teavad, mis on „Maarjamõisa“, aga tõlkes on juurde lisatud täpsustus, et tegemist on linnaosaga.

Näide 4 „Neli valdkonda Tartu Ülikoolis“

NELI VALDKONDA TARTU ÜLIKOO LIS

Tartu ülikoolil oli alguses neli klassikalist teaduskonda: filosoofia-, õigus-, usu- ja arstiteaduskond. Teaduse arenedes ja riigikorra muutudes kasvas või kahanes ka ülikooli teaduskondade arv.

2016. aastal moodustati Tartu ülikoolis neli valdkonda eesmärgiga teha ülikooli juhtimine paindlikumaks ja siduda omavahel paremini lähedased erialad.

Ajalooliselt ei ole Tartu ülikool kunagi olnud väga suur ja tema tugevus on peitunud just *universitase* vaimus, mis on soosinud erialade koostööd. Sellest pinnasest on võrsunud Tartule kuulsust toonud eksperimentaalfarmakoloogia, -füsioloogia ja -psühholoogia, füüsikaline keemia ja kultuurisemiootika.

Iga valdkonda oleme Tartu ülikooli pikast ajaloost ja paljudest erialadest valinud iseloomustama ühe loo, mille mõju on ulatunud üle põlvkondade ja keelepiiride. Kümme teadlast igast valdkonnast räägivad täna Tartu ülikoolis tehtavast teadusest.

FOUR FACULTIES AT THE UNIVERSITY OF TARTU

Initially, the University of Tartu had four classical faculties: philosophy, law, theology and medicine. With scientific progress and under different foreign rulers, the number of faculties waxed and waned.

In 2016, the university underwent a structural reform and it again has four faculties, the aim being to make administration more flexible and better integrate closely related specialties.

Historically, the University of Tartu was never very large and its strength has lain specifically in its spirit of universitas, which has contributed to close collaboration between specialties. This fertile substrate has given rise to the fields of experimental pharmacology, physiology and psychology, physical chemistry and cultural semiotics, which have brought the university renown.

To characterise each of the faculties, we have chosen a story from the university's long and rich history and its many specialties – a narrative with significance that transcends generations and linguistic boundaries. Ten scholars from each faculty talk about the research that takes place at the university today.

<p>...2016. aastal moodustati Tartu ülikoolis neli valdkonda eesmärgiga teha ülikooli juhtimine paindlikumaks ja siduda omavahel paremini lähedased erialad. ...</p>	<p>...In 2016, the university underwent a structural reform and it again has four faculties, the aim being to make administration more flexible and better integrate closely related specialties. ...</p>
<p>...Sellest pinnasest on võrsunud Tartule kuulsust toonud...</p>	<p>...This fertile substrate has given rise to the fields of...</p>
<p>...Iga valdkonda oleme Tartu ülikooli pikast ajaloost ja paljudest erialadest valinud iseloomustama ühe loo...</p>	<p>...To characterise each of the faculties, we have chosen a story from the university's long and rich history and it's many specialties...</p>

Selles tekstis hakkavad silma lisandused. Teises lõigus hakkab silma lisandus, kus selgitatakse, miks Tartu Ülikoolis taas neli valdkonda on. Originaalis on kirjas, et „2016. aastal moodustati Tartu ülikoolis neli valdkonda“, kuid tõlkes on selgitatud, et valdkondade moodustamine sõltus ülikooli struktuurilisest reformist. Samuti hakkab silma „viljaka“ pinnase ja „rikka“ ajaloo rõhutatus. Sellega rõhutatakse Tartu ülikooli kvaliteeti ja samas keerulist teekonda, mis selle taseme saavutamiseks läbitud on.

Näide 5 „Meie oma ülikool“

MEIE OMA ÜLIKOOOL

Igäühel, kelle elutee on ristunud ülikooliga, on mees oma ülikool. Enamasti peetakse ülikooliaega elu ilusaimateks aastateks. Mida kaugemale aastate taha õpingute aeg jääb, seda helgem see tundub, olgugi et väga paljudel on tulnud tudengipõlves kogeda majanduslikku kitsikust, tunda tühja kõhtu ja kanda katkisi kingi. Ka poliitiline surutis, raskete aegade äng – sõda, repressioonid, stagnatsioon – ei ole jäänud meenutustes domineerima. Kohaneti oludega, võeti parim, mida ülikool pakkus. Elu talletab ilusa, halb ununeb, jääb vaid magusnukker tunne.

Ometi on midagi, mis ühendab kõiki, kelle tee on tudengina või õppejõuna viinud peahoone sammaste vahele. See on meie *alma mater* i aura. Need on inimesed, legendaarsed õppejõud ja värvikad linnakodanikud, Tartu vaimu kandjad, kellela ei kujuta linna ette. Muidugi lummab kohavaim, linn ise oma lemmikpaikadega – Toomemäe ja Emajõe, pisikeste tudengitubade ja ülerahvastatud ühiselamutega. Siin on aegade side, traditsioonid ja vaimus, mis kandub edasi põlvkonnalt põlvkonnale. See on meie oma armas ülikool.

OUR OWN UNIVERSITY

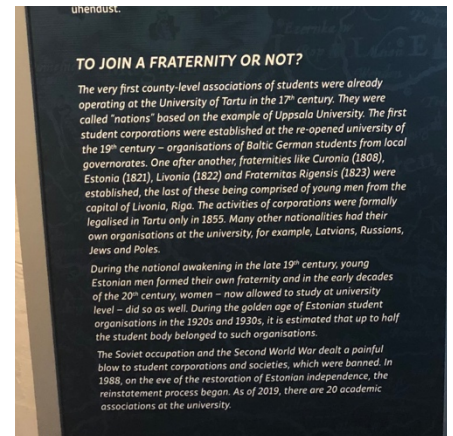
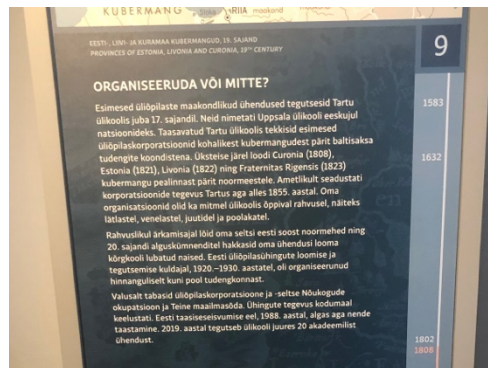
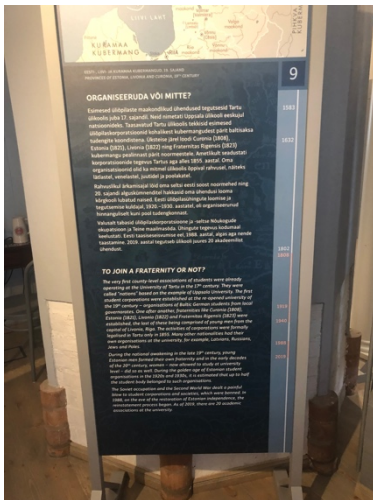
Everyone whose life paths have crossed with a university remembers their alma mater. For many, these were the best years of their lives. The farther one's student days recede into the past, the brighter they seem, even though many had to experience economic hardship in their time at university, gone hungry sometimes or had holes in their shoes. Even political hardships – oppressions and repressions, wars, stagnation – are not the predominant memory. Students adapted to the conditions and made the best of what the university offered. The good memories shine and the bad parts fade, leaving a bittersweet feeling.

Yet there is something in common for everyone whose path has led them through the columns of the main building, whether as a student or teacher. It is the aura of the alma mater. It is the people, the legendary teaching staff and colourful townsfolk, the people who exemplify the spirit of Tartu and without whom the city would be unimaginable. Of course, what's captivating is the genius loci, and the city itself with its favourite hangouts – Toomemägi Hill and the River Emajõgi, its small student rooms and crowded dormitories. Historical continuity, traditions and spirit are passed on from generation to generation. This is what comprises our very own beloved university.

<p>...Igäühel, kelle elutee on ristunud ülikooliga, on mees oma ülikool. ...</p>	<p>...Everyone whose life paths have crossed with a university remember their alma mater. ...</p>
<p>...Ka poliitiline surutis, raskete aegade äng – sõda, repressioonid, stagnatsioon – ei ole jäänud meenutustes domineerima. ...</p>	<p>...Even political hardships – opressions and repressions, wars, stagnation – are not the predominant memory. ...</p>

Esimeses lauses hakkab silma, et kui originaalis on kaks korda kasutatud terminit „ülikool“, siis tõlkes on viimasel korral kasutatud vormi „alma mater“. See on ülikooli ladinakeelne allegooriline väljend ja sobib lausesse, sest välditakse sõnakordust, kuid see eeldab, et külastajad teavad, mida „alma mater“ tähendab. Lisaks on „raskete aegade ängile“ leitud sobiv lühem vaste, mis on asjakohane, sest muuseumitekstid peaksid võimalikult kompaktsed olema ja limiitidest kinni pidama.

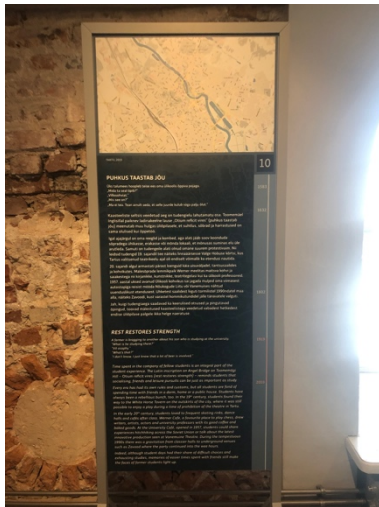
Näide 6 „Organiseeruda või mitte?“

<p>...Üksteise järel loodi Curonia (1808), Estonia (1821), Livonia (1822) ning Fraternitas Rigensis (1823) kubermangu pealinnast pärit noormeestele. ...</p>	<p>...One after another, fraternities like Curonia (1808), Estonia (1821), Livonia (1822) and Fraternitas Rigensis (1823) were established, the last of these being comprised of young men from the capital of Livonia, Riga. ...</p>
<p>...Valusalt tabasid üliõpilaskorporatsioonid ja -seltse Nõukogude okupatsioon ja Teine maailmasõda. Ühingute tegevus kodumaal keelustati. ...</p>	<p>...The Soviet occupation and the Second World War dealt a painful blow to student corporations and societies, which were banned. ...</p>

Originaalis kasutatakse vormi „kubermangu pealinnast“. Tõlkesse on lisatud täpsustus, millist kubermangu ja pealinna silmas on peetud. Samas ei saa originaallausest aru, kas kõik need korporatsioonid loodi pealinna noormeestele või ainult Fraternitas Rigensis. Tõlkes on kasutatud viimast varianti. Eestlased teavad, millal Nõukogude okupatsioon oli, kuid väliskülaliste jaoks võiks seal täpsemad aastad kirjas olla. Teise maailmasõja aega ilmselt teatakse rohkem. Jääb silma ka, et tõlkes on kaks lauset kokku pandud.

Näide 7 „Puhkus taastab jõu“

PUHKUS TAASTAB JÕU

Üks talumees hoopis teise ees oma ülikoolis õppiva poja.
„Mida ta seal õpib?“
„Villosohvat.“
„Mis see on?“
„Ma ei tea. Tean ainult seda, et selle juurde kulub väga palju õlut.“

Kaasteeliste seltis veedetud aeg on tudengile lahutamatu osa. Toomemäel Inglisilal paiknev ladinakeelne lause „Otium reficit vires“ (puhkus taastab jõu) meenutab muu hulgas üliõpilasele, et suhtlus, sõbrad ja harrastused on sama olulised kui õppetöö.

Igal ajajärgul on oma reeglid ja kombed, aga alati jääb soov koonduda sõpradega ühikasse, erakasse või mõnda lokaali, et mõnuses suminas elu üle arutleda. Samuti on tudengile alati olnud omane suurem protestivaim. Nii leidsid tudengid 19. sajandi teel näiteks linnaäärse Valge Hobuse kõrtsi, kus Tartus valitsenud teatrikeelu ajal oli endiselt võimalik ka etendusid nähtud.

20. sajandi algul armastati pärast loenguid käia üsuväljadel, tantsusaalides ja kohvikutes. Malesõprade lemmikpaik Werner meelitas maitsva kohvi ja saiakestega nii kirjanikke, kunstnikke, teatritegelasi kui ka ülikooli professoreid. 1957. aastal ukseid avanud Ülikooli kohvikus sai jagada muljeid oma viimasest autostopiga reisist mööda Nõukogude Liitu või Vanemuises nähtud uuenduslikust etendusest. Ühketest saalidest liiguti tormilistel 1990ndatel maa alla, näiteks Zavoodi, kust varastel hommikutundidel jälle tänavatele valguti.

Jah, kuigi tudengiaega saadavad ka keerulised otsused ja pingutavad õpingud, toovad mälestused kaasteelsetega veedetud vabast hetkest endise üliõpilase palgele ikka heige naeratuse.

REST RESTORES STRENGTH

A farmer is bragging to another about his son who is studying at the university.
"What is he studying there?"
"Vil-osophy."
"What's that?"
"I don't know. I just know that a lot of beer is involved."

Time spent in the company of fellow students is an integral part of the student experience. The Latin inscription on Angel Bridge on Toomemägi Hill – Otium reficit vires (rest restores strength) – reminds students that socialising, friends and leisure pursuits can be just as important as study.

Every era has had its own rules and customs, but all students are fond of spending time with friends in a dorm, home or a public house. Students have always been a rebellious bunch, too. In the 19th century, students found their way to the White Horse Tavern on the outskirts of the city, where it was still possible to enjoy a play during a time of prohibition of the theatre in Tartu.

In the early 20th century, students loved to frequent skating rinks, dance halls and cafés after class. Werner Cafe, a favourite place to play chess, drew writers, artists, actors and university professors with its good coffee and baked goods. At the University Cafe, opened in 1957, students could share experiences hitchhiking across the Soviet Union or talk about the latest innovative production seen at Vanemuine Theatre. During the tempestuous 1990s there was a gravitation from classier halls to underground venues such as Zavood where the party continued into the wee hours.

Indeed, although student days had their share of difficult choices and exhausting studies, memories of easier times spent with friends still make the faces of former students light up.

<p>...Igal ajajärgul on oma reeglid ja kombed, aga alati jääb soov koonduda sõpradega ühikasse, erakasse või mõnda lokaali, et mõnuses suminas elu üle arutleda. ...</p>	<p>...Every era has had its own rules and customs, but all students are fond of spending time with friends in a dorm, home or a public house. ...</p>
<p>...Malesõprade lemmikpaik Werner meelitas maitsva kohvi ja saiakestega nii kirjanikke, kunstnikke, teatritegelasi kui ka ülikooli professoreid. ...</p>	<p>...Werner Cafe, a favourite place to play chess, drew writers, artists, actors and university professor with its good coffee and baked goods. ...</p>
<p>...1957. aastal ukseid avanud Ülikooli kohvikus sai jagada muljeid oma viimasest autostopiga reisist mööda Nõukogude Liitu või Vanemuises nähtud uuenduslikust etendusest. ...</p>	<p>...At the University Cafe, opened in 1957, students could share experiences hitchhiking across the Soviet Union or talk about the latest innovative production seen at Vanemuine Theatre. ...</p>
<p>...Ühketest saalidest liiguti tormilistel 1990ndatel maa alla, näiteks Zavoodi, kust varastel hommikutundidel jälle tänavatele valguti. ...</p>	<p>...During the tempestuous 1990s there was a gravitation from classier halls to underground venues such as Zavood where the party continued into the wee hours. ...</p>

Eestlaste jaoks on „erakas“ väga tähenduslik termin, mis kirjeldab üüri- või erakorterit. Inglisekeelne vaste „home“ on aga pigem üldine ja ei anna originaali mõtet nii hästi edasi. Lisaks on lause viimane osa tõlkest välja jäetud. „Malesõprade lemmikpaik“ on tõlgitud kui „favourite

place to play chess“, mis on siiski pisut teistsuguse tähendusvarjundiga. Kohalikud teavad, mis on Werner, kuid tõlkesse on lisatud täiendus, et tegemist on kohvikuga. „Teatritegelaste“ vasteks on „actors“, kuid see on vaid üks osa „teatritegelastest“, sest teatris töötavad lisaks näitlejatele ka teiste valdkondade esindajad (nt lavastajad, grimeerijad jne). „Saiakesed“ on eestlaste jaoks väga iseloomulik sõna. Tõlkes on aga kasutatud üldisemat terminit „baked goods“, mis ei anna seda spetsiifilisust nii hästi edasi. Järgmine näide on huvitav, sest eesti keeles kasutatud termin „autostopiga reisimine“ on üpriski unikaalne, et ma arvan, et isegi paljud eestlased ja nooremad külastajad ei tea seda ja nende jaoks on ingliskeelne vaste on palju tuntum ja arusaadavam. Tegemist on aga 1960. aastatele iseloomuliku terminiga (Võõrsõnaste leksikon (kuupäev puudub). Samas lauses on ka räägitud „Vanemuisest, mis eestlaste jaoks täpsustamist ei vaja, kuid tõlkesse on lisatud selgitus, et tegemist on teatriga. Viimases lauses räägitakse Zavoodist. Paljud kohalikud ilmselt teavad, mis kohaga tegemist oli, kuid paljud ei pruugi seda ka teada. Seega oleks võinud ka originaalis täpsustus olla. Tõlkes on Zavoodi kirjeldamiseks kasutatud fraasi „underground venue“, mis viitabki justkui keldribaarile, mida Zavood ka oli. Selles näites jäi samuti üks lauseosa tõlkest välja jäetud. Selleks on „jälle tänavale valguti“. Tõlkes on küll kirjeldatud, et Zavoodis käis pidu hommikuni, kuid tegelikult on siiski tegemist olulise lauseosaga, sest tihtipeale juhtus ka nii, et Zavood oli nii kaua lahti, et sealt mindi lausa otse kooli või tööle.

Näide 8 „Akadeemilise vabariigi süda“

AKADEEMILISE VABARIIGI SÜDA

Vaata ringi! Oleme praegu Tartu Ülikooli arhitekti Johann Wilhelm Krause aastatel 1803–1806 loodud imekaunis ruumis, mis oli peaaegu paar aastasada koduks ülikooli raamatukogule.

Kui Sileesiast pärit Krause Tartusse jõudis, oli see väike puust linn suuresti veel varems. Ülikooli taasavamine 1802. aastal andis võimaluse linnakesel taas tõusta ja nüüd juba teaduse kantsina. Krausel oli erakordne ülesanne kujundada seni karjamaana kasutatud Toomemäele ülikooli süda – uus keskus, kuhu sai end sisse seada vaba akadeemiline vaim.

19. sajandi esimesel kümnendil kujundatud arhitektuuriansamblist kujunes koos Toome pargiga terviklik ülikoolilinnak. Uut tüüpi vabaplaneeringuga ülikooli keskus vastas ideaalselt valgustusajastu vaimule, mis peale kaasaegsete õppehoonete väärtustas ka nendevahelist ruumi. Ülikooli pargis – see on kõige terviklikumalt säilinud valgustusajastu ülikooliansambel Euroopas.

Krause ajalooline ülikooli arhitektuuriansambel on tanapäevalgi meie akadeemilise vabariigi süda. See on ka põhjus, miks jutustame ruumi keskosas Krause loodud hoonete lugusid.

THE HEART OF ESTONIA'S ACADEMIC TRADITION

Look around you. This incredibly beautiful room was created by University of Tartu architect Johann Wilhelm Krause between 1803 and 1806 and served as the home of the university library for nearly two centuries.

When Krause, originally from Silesia, arrived in Tartu, the small city of timbered buildings still lay largely in ruins. The re-opening of the university in 1802 gave Tartu a chance to rise again, now as a city of science and knowledge. Krause had the extraordinary task of designing the heart of the university – the repository of the free academic spirit – on Toomemägi Hill, which had long been used for grazing animals.

Together with Toome Park, the architectural ensemble designed there in the first decade of the 19th century turned into an integral university campus. The new type of university core with an informal layout was an ideal counterpart for the spirit of the Age of Enlightenment, which not only put value on contemporary buildings but the space between them. This is Europe's best-preserved university ensemble from the Age of Enlightenment.

The central university buildings designed by Krause continue to be the heart of the academic tradition in Estonia. It's also the reason that we tell the stories of Krause's buildings here, in the middle of this hall.

AKADEEMILISE VABARIIGI SÜDA	THE HEART OF ESTONIA'S ACADEMIC TRADITION
Vaata ringi! Oleme praegu Tartu Ülikooli arhitekti Johann Wilhelm Krause aastatel 1803–1806 loodud imekaunis ruumis, mis oli	Look around you. This incredibly beautiful room was created by University of Tartu architect Johann Wilhelm Krause between

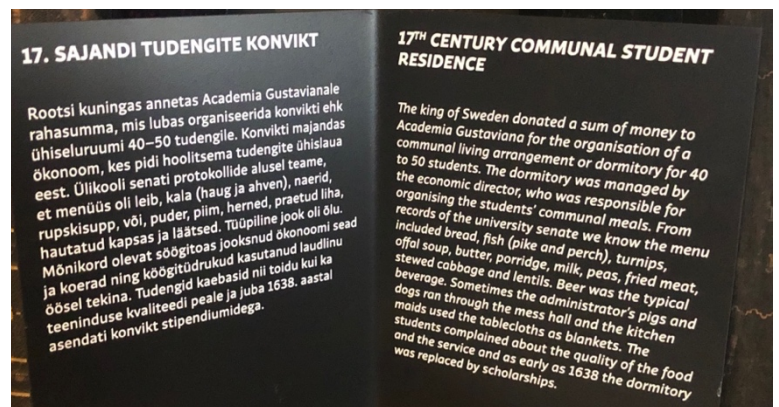
peaaegu paar aastasada koduks ülikooli raamatukogule. ...	1803 and 1806 and served as the home of the university library for nearly two centuries. ...
...Kui Sileesiast pärit Krause Tartusse jõudis, oli see väike puust linn suuresti veel varemeis.When Krause, originally from Silesia , arrived in Tartu, the small city of timbered buildings still lay largely in ruins. ...
...Ülikooli taasavamine 1802. aastal andis võimaluse linnakesel taas tõusta ja nüüd juba teaduse kantsinaThe re-opening of the university in 1802 gave Tartu a chance to rise again, now as a city of science and knowledge
...Krausel oli erakordne ülesanne kujundada seni karjamaana kasutatud Toomemäele ülikooli süda – uus keskus, kuhu sai end sisse seada vaba akadeemiline vaim.Krause had the extraordinary task of designing the heart of the university – the repository of the free academic spirit – on Toomemägi Hill , which had long been used for grazing animals. ...
...19. sajandi esimesel kümnendil kujundatud arhitektuuriansamblist kujunes koos Toome pargiga terviklik ülikoolilinnak.Together with Toome Park , the architectural ensemble designed there in the first decade of the 19 th century turned into an integral university campus. ...

Originalpealkiri on „Akadeemilise vabariigi süda“. Selle tõlge on aga „The heart of the academic tradition“. Seega originaal viitab sellele, et Tartu Ülikoolil on Eesti Vabariigis väga oluline roll ja koht, samas tõlge kirjeldab akadeemilist traditsiooni ja toimimist üldisemalt, mistõttu jääb rõhutamata fakt, et Tartu ülikool on nii Eestis kui tegelikult terves maailmas äärmiselt hinnatud ülikool. Teise lause puhul saab märgata, et eesti keelt kõnelevate külastajatega püütakse rohkem suhelda ja suhestuda. Originaalis kasutatakse meie-kõneviisi („oleme praegu“), samas kui tõlge on lihtsalt ruumi kirjeldav („this incredibly beautiful room“). Tekstis on kirjas, et Krause on pärit Sileesiast. Ma arvan, et väga paljud külalised ei tea, millise piirkonna või linnaga tegemist on. Seega oleks võinud mõlemas tekstis olla täpsustus, et Sileesia asub Kesk-Euroopas (Entsüklopeedia, 2006). Tekstis kasutatakse kujundlikku väljendit „väike puust linn“, mille tõlge on „the small city with timbered buildings“. Tegemist on kultuuriliselt olulise väljendiga, sest Tartut teatakse kui väikest puust linna Jäääre 1998. aastal ilmunud samanimelise albumi järgi (Discogs, kuupäev puudub) ja seda väljendit kasutatakse üpris palju ka tänapäeval, kuigi viidatakse perioodile, kui Tartus olid peamiselt

ainult puust majad. Teine kujundlik väljend on „teaduse kants“, mis on tõlgitud kui „a city of science and knowledge“. Jääb silma, et selle puhul on lähtutud ideest, et Tartut nimetatakse ka teaduse ja teadmiste linnaks. Toome park on nii originaalis kui tõlkes samal kujul, kuid välismaalaste jaoks oleks võinud nime täpsemalt välja kirjutada, et oleks selge, et tegemist on Toomemäel muuseumi juures asuva pargiga, nagu on tehtud seda eelmises lauses Toomemäega (Toomemägi Hill, Toomemägi Park).

3.2 Grupitekstid

Näide 1 „17. sajandi tudengite konvikt“

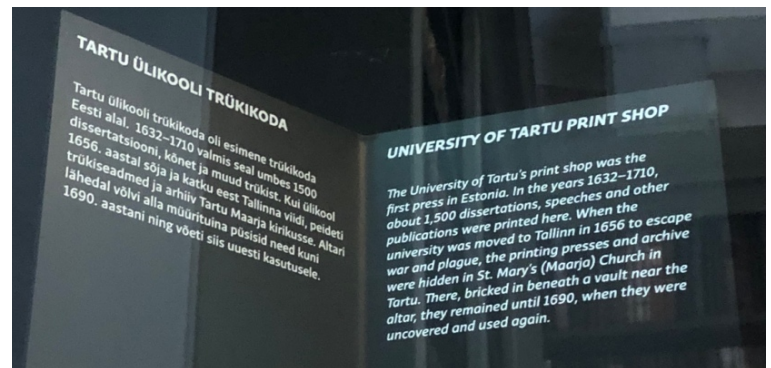
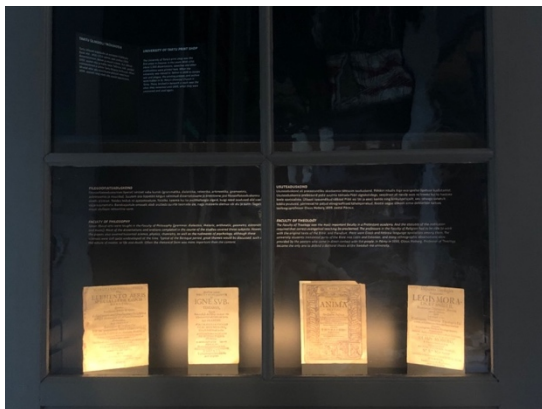

Selles tekstis on kirjeldatud 17. sajandi tudengite konvikti, mis moodustab rühma, konvikti maketiga, mis asub raamaturiiulil.

...Konvikti majandas ökonom , kes pidi hoolitsema tudengite ühislaua eest.	...The dormitory was managed by the economic director , who was responsible for organising the students' communal meals. ...
...Ülikooli senati protokollide alusel teame, et menüüs oli leib, kala (haug ja ahven), naerid, rupskisupp , või, puder, piim, hernerid, praetud liha, hautatud kapsas ja läätsed.From records of the university senate we know the menu included bread, fish (pike and perch), turnips, offal soup , butter, porridge, milk, peas, fried meat, stewed cabbage and lentils. ...
...Mõnikord olevat söögitoas jooksnud ökonomi sead ja koerad...	...Sometimes the administrator's pigs and dogs run through the mess hall...

Selles tekstis on väga palju kultuurispetsiifilisi elemente, sest kirjeldatakse nii tudengite eluolu kui toitumisharjumusi. Üldiselt on tegemist suhteliselt tavaliste ja universaalsete toiduainetega, kuid segadust ja arusaamatust võib tekitada rupskisupp, sest paljudes riikides subprodukte toitudes ei kasutata. Teksti alguses on küll seletatud, et konvikti majandab ökonom, kuid tõlke lõpus tuuakse sisse termin „administraator“, mis võib jätta mulje, et lisaks ökonomile on veel töötajaid, kuigi tegelikult on mõeldud ikkagi ökonomi, mis ka originaalis nii on. Samas ei pruugi „ökonomi“ mõiste ja ülesanded ka eestlastele arusaadavad olla, seega oleks võinud mõlemas tekstis pisut põhjalikum kirjeldus olla. EKSS 2009 järgi on „ökonom“ puhvetipidaja, einelauapidaja, majapidaja. (Eesti keele seletav sõnaraamat, kuupäev puudub) Kui see selgitus oleks olemas, siis oleks ka „ühislaua“ mõiste arusaadavam. Tegemist on vananenud keelendiga.

Näide 2 „Tartu Ülikooli trükikoda“

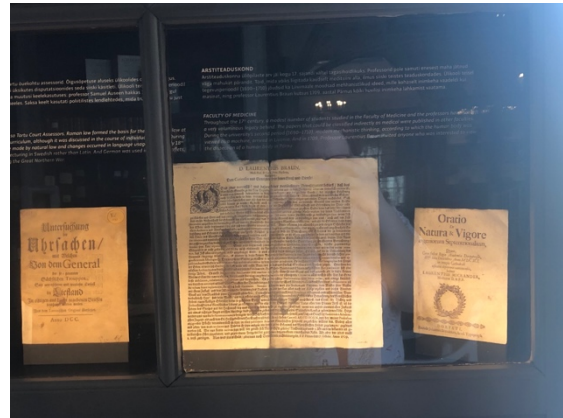
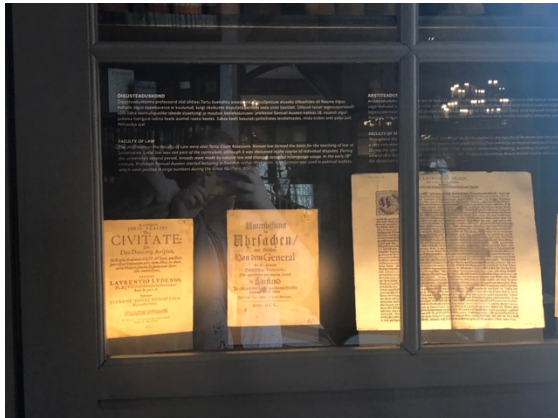

Selles tekstis räägitakse Tartu Ülikooli trükikojast. Tekst moodustab rühma valdkondi kirjeldavate tekstidega ja neid iseloomustavate trükistega.

<p>...Kui ülikool 1656. aastal sõja ja katku eest Tallinnasse viidi, peideti trükiseadmed ja arhiiv Tartu Maarja kirikusse. ...</p>	<p>...When the university was moved to Tallinn in 1656 to escape war and plague, the printing presses and archive were hidden in St. Mary's (Maarja) Church in Tartu. ...</p>
---	---

Esiteks jääb silma, et kõikidelt külastajatel eeldatakse teadmist, mis sõda ja katku silmas on peetud. Arvan, et mõlemas tekstis oleks siiski võinud mainida, mida täpsemalt silmas on peetud. Tõlkes kasutatakse Maarja kiriku ingliskeelselt nimekuju, kuid juurde on lisatud ka eestikeelne kuju.

Näide 3 „Arstiteaduskond“, „Õigusteaduskond“

ARSTITEADUSKOND
 Arstiteaduskonna üliõpilaste arv jäi kogu 17. sajandi vältel tagasihoidlikuks. Professorid pole samuti enesest maha jätnud väga mahukat pärandit. Toid, mida võiks liigitada kaudeks meditsiini alla, ilmus siiski teistes teaduskondades. Ülikooli teisel tegevusperioodil (1690–1710) jõudsid ka Liivimaale moodsad mehhanistlikud ideed, mille kohaselt inimkeha vaadeldi kui masinat, ning professor Laurentius Braun kutsus 1709. aastal Pärnus kõiki huvilisi inimkeha lahkamist vaatama.

FACULTY OF MEDICINE
 Throughout the 17th century, a modest number of students studied in the Faculty of Medicine and the professors have not left a very voluminous legacy behind. The papers that could be classified indirectly as medical were published in other faculties. During the university's second period (1690–1710), modern mechanistic thinking, according to which the human body was viewed as a machine, arrived in Livonia. And in 1709, Professor Laurentius Braun invited anyone who was interested to view the dissection of a human body in Pärnu.

ÕIGUSTEADUSKOND
 Õigusteaduskonna professorid olid ühtlasi Tartu äuekohtu asesessorid. Õiguseõpetuse aluseks ülikoolides oli Rooma õigus. Kohalik õigus õppekavasse ei kuulunud, kuigi üksikutes disputatsioonides seda siiski käsitleti. Ülikooli teisel tegevusperioodil võib näha loomuõiguslike ideede sissetungi ja muutusi keelekasutuses: professor Samuel Auseen hakkas 18. sajandi algul pidama loenguid ladina keele asemel rootsi keeles. Saksa keelt kasutati poliitilistes lendehtedes, mida trükiti eriti palju just Põhjasõja ajal.

FACULTY OF LAW
 The professors in the Faculty of Law were also Tartu Court Assessors. Roman law formed the basis for the teaching of law at universities. Local law was not part of the curriculum, although it was discussed in the course of individual disputes. During the university's second period, inroads were made by natural law and changes occurred in language usage. In the early 18th century, Professor Samuel Auseen started lecturing in Swedish rather than Latin. And German was used in political leaflets, which were printed in large numbers during the Great Northern War.

Tegemist on grupitekstiga, kuhu kuuluvad valdkondi kirjeldavad tekstid ja neid iseloomustavad trükised.

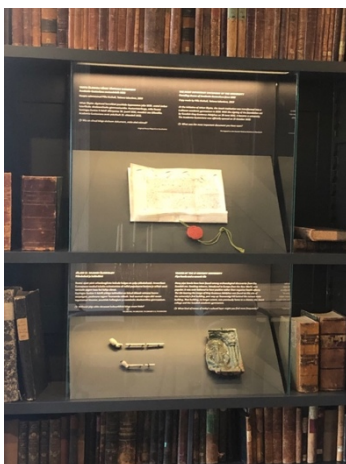
ARSTITEADUSKOND	FACULTY OF MEDICINE
...Ülikooli teisel tegevusperioodil (1690–1710) jõudsid ka Liivimaale moodsad mehhanistlikud ideed, mille kohaselt inimkeha vaadeldi kui masinat, ning professor Laurentius Braun kutsus 1709. aastal Pärnus kõiki huvilisi inimkeha lahkamist vaatama.During the university's second period (1690-1719), modern mechanistic thinking, according to which the human body was viewed as a machine, arrived in Livonia. And in 1709, Professor Laurentius Braun invited anyone who was interested to view the dissection of a human body in Pärnu. ...

ÕIGUSTEADUSKOND	FACULTY OF LAW
...Ülikooli teisel tegevusperioodil võib näha loomuõiguslike ideede sissetungi ja muutusi	...During the university's second period, inroads were made by natural law and

keelekasutuses: professor Samuel Auseen hakkas 18. sajandi algul pidama loenguid ladina keele asemel rootsi keeles. ...	changes occurred in language usage. In the early 18th century, Professor Samuel Auseen started lecturing in Swedish rather than Latin. ...
---	--

Tegemis on samas vitriinis kõrvuti olevate tekstidega, kus mõlemas on mainitud ülikooli teist tegevusperioodi, mille ajal ülikool taas Tartusse koliti. Arstiteaduskonna tekstis on aastad juurde lisatud, kuid õigusteaduskonna tekstis mitte. Arvan, et isegi väga paljud üliõpilased ei tea, mis aastatel ülikooli teine tegevusperiood oli ja arvan, et mõlemas tekstis võiksid aastad ikkagi olemas olla. Lisaks on taas mõnede lausete struktuuri muudetud, et teksti oleks mugavam ja arusaadavam lugeda.

Näide 4 „Jäljed 17. sajandi ülikoolist. Piibukahad ja kahhelkivi“

TRACES OF THE 17 CENTURY UNIVERSITY
Pipe bowls and a ceramic tile

Many pipe bowls have been found among archaeological discoveries from the Swedish era. Smoking tobacco, introduced to Europe from the New World, was popular; it was even believed to have positive rather than negative health effects. The tile bearing the image of King Gustavus Adolphus was found on the site of the university's first building, part way up Toomemägi Hill behind the current main building. That building, no longer extant, was previously home to a cloister, the Jesuit college and the Swedish academic gymnasium.

☞ What kind of traces of today's cultural layer might you find most frequently?

JÄLJED 17. SAJANDI ÜLIKOOLIST
Piibukahad ja kahhelkivi

Rootsi ajast pärit arheoloogiliste leidude hulgas on palju piibukahasid. Ameerikast Euroopasse toodud tubaka suitsetamine oli tollal populaarne komme ja sellest usuti tervisele pigem kasu kui kahju olevat. Kuningas Gustav II Adolphi pildiga kahhelkivi on leitud ülikooli esimese hoone asupaigast, peahoone tagant Toomemäe nõlvalt. Seal asunud majas olid varem tegutsenud kloostr, jesuiitide kolleegium ja rootslaste akadeemiline gümnaasium.

☞ Milliseid jälgi võiks tänasest kultuurkihist kõige enam leida?

Tegemist on raamaturiulis asuva grupiga, mis iseloomustab ülikoolile olulisi ja kultuurilisi esemeid. Lisaks analüüsitava tekstile kuulub gruppi ka ülikooli kõige tähtsam dokument ja seda iseloomustav tekst.

...Ameerikast Euroopasse toodud tubaka suitsetamine oli tollal populaarne komme ja sellest usuti tervisele pigem kasu kui kahju olevat.Smoking tobacco, introduced to Europe from the New World, was popular; it was even believed to have positive rather than negative health effects. ...
---	--

Selles tekstis on „Ameerika“ tõlkevasteks „New World“. See eeldab aga, et külastavad teavad, mis riiki selle all mõeldud on.

Näide 5 „Raamatukogu esimese direktori Karl Morgensterni töötuba“

See tahvel iseloomustab Morgensterni töötoas olevaid esemeid ja moodustab seega rühma Morgensterni taastatud töötoa ja seal olevate esemete ja nende kirjeldustega.

RAAMATUKOGU ESIMISE DIREKTORI KARL MORGENSTERNI TÖÖTUBA	
Saksamaal pärit spetsialist Karl Morgenstern (1770–1852) valiti 1802. aastal Tartu ülikooli lüürikunni, klassikalise filoloogina, esteetikuna, keeleteadja ja kunstiloo professoriks ning raamatukoguhoidjaks. Tema algatusel ehitati toomkirikus vanemraeateri asendamine raamatukoguks ja korporkaasli rüüblite raamatukogu, mis teenib täna teadusülikooli vajadusi. Ta oli peajäse ülikooli dokumentide kaaskoostaja, kaasa ka loomisele paraj raamatute hoiustajaks ja Tartu ülikooli esimese kunstimuseumi. Kõige olulisemaks pidas ta aga 1804 ülikooli raamatukoguhoidjana. Oma elu lõpus püüdis ta ühioovile ka oma teadliku raamatu, kumli- ja köökikoguse.	
1. Meditsiini vana	5. Scagliola-ühikas plaadiga laud
18. sajandi algul, Itaalia	19. sajandi algul
Originaal: marmor, 1. sajand etü, Uffizi galerii, Firenze	Õhust 18. sajandi algul Karl Morgensterni poolt Tartu ülikooli kunstimuseumile.
Esimene Karl Morgensterni poolt Tartu ülikooli kunstimuseumile ostetud elu suuruses kipskulptuur	TUM, UAM 1033.1.4
Anti 1861. aastal ülikooli raamatukogule.	TUM, UAM 100.48.401
2. Karl Morgensterni portree	6. Karl Morgensterni portree
Kunstnik Karl Timoleon von Neff	Kunstnik Daniel Cella
1810 (1). Marmor	1798, papp, pappament (digitaalne)
Kuulus Karl Morgensterni kunstikogusele.	Kuulus Karl Morgensterni kunstikogusele.
TUM, M 17	TUM, M 15
3. Nõelakandja	7. Karl Morgensterni siluettportree
19. sajandi 1. pool	Kunstnik Johann von Pösch
Kuulus Karl Morgensterni poolt Tartu ülikooli vanas aneoni kumilist.	1850, paber, käärtõlge (digitaalne)
TUM, UAM 1033.24.4	EKM, EKA 46.903
4. Kappalüüsi "Stille Still"	8. Karl Morgensterni abikaasa Wilhelmine (Minna) siluettportree
19. sajand	Kunstnik Johann von Pösch
Pärast taastamist, viimane asukoht Tartu ülikooli vanas aneoni kumilist.	1850, paber, käärtõlge (digitaalne)
TUM, UAM 1037.1.4	EKM, EKA 46.903
5. Meditsiini vana	9. Maagilise
Algupärane 19. sajandi algul, Itaalia	Johann Cary, William Cary
Originaal: marmor, 1. sajand etü, Uffizi galerii, Firenze	1800
Esimene Karl Morgensterni poolt Tartu ülikooli kunstimuseumile ostetud elu suuruses kipskulptuur	TUM, UAM 1037.1.4
Anti 1861. aastal ülikooli raamatukogule.	TUM, UAM 100.48.401
6. Karl Morgensterni portree	10. Angliapärase vöötkapp
Kunstnik Karl Timoleon von Neff	19. sajandi 1. pool
1810 (1). Marmor	Kuulus Karl Morgensternile, alates 1850. aastast
Kuulus Karl Morgensterni kunstikogusele.	Tartu ülikooli raamatukogule.
TUM, M 17	TUM, UAM 100.37.4
7. Karl Morgensterni siluettportree	11. Johann Wolfgang von Goethe keldikott
Kunstnik Johann von Pösch	ca 1828–1837, kips
1850, paber, käärtõlge (digitaalne)	Originaal: Christian Daniel Rauch, 1828, kivi, Berlini Staatliche Museen
EKM, EKA 46.903	TUM, KAM 5.203
8. Karl Morgensterni abikaasa Wilhelmine (Minna) siluettportree	12. Raamatu toetus
Kunstnik Johann von Pösch	Skulptor Eduard von Launitz (Frankfurt am Main)
1850, paber, käärtõlge (digitaalne)	1860, papp, pappament
EKM, EKA 46.903	Originaal: 1. sajand, puuk, teadmata
9. Maagilise	TUM, KAM 5.903
Johann Cary, William Cary	13. Karl Morgensterni kist
1800	Skulptor Eduard Wolfgang Gothe
TUM, UAM 1037.1.4	1804, kips
10. Angliapärase vöötkapp	Kuulus Karl Morgensterni pärandi hulka.
19. sajandi 1. pool	TUM, M 15
Kuulus Karl Morgensternile, alates 1850. aastast	
Tartu ülikooli raamatukogule.	
TUM, UAM 100.37.4	

THE STUDY OF KARL MORGENSTERN, THE LIBRARY'S FIRST DIRECTOR	
The German-born scholar Karl Morgenstern (1770–1852) was appointed professor of eloquence, classical philology, aesthetics, and history of art and literature, and librarian at the University of Tartu in 1802. It was his initiative which led to the construction of a grand library building on the ruins of the Tartu Cathedral and to the extensive acquisitions by the library, a collection which even today serves the needs of a research university. He co-wrote many of the university's documents, sat on a board to create Toomkooli Park and founded Estonia's first art museum at the university. In his own opinion, his greatest work was done at the university's library. Upon his death he left his personal book, art and manuscript collection to the university.	
Morgenstern's book collection was placed on specially built shelves and marked with the signs "Bibliotheca Morgensterni" in Latin and "Bibliothek Morgensterni" in German. Both signs have a slogan in Latin on the other side: "Labor ovescit" ("work overcomes") and "Ex rerum scientia veritas" ("knowledge is the source of virtue").	
1. Medical Vases	5. Empire style table with tabletop in the Scagliola style
Beginning of the 19 th century, plaster	First half of the 19 th century
Original: marble, 1 st century BC, the Uffizi Gallery, Florence	Purchased in the beginning of the 19 th century for the University of Tartu Art Museum.
First life-size plaster statue purchased for the University of Tartu Art Museum. The piece was given to the university's library in 1861.	6. Portrait of Karl Morgenstern
2. Portrait of Karl Morgenstern	Artist Daniel Cella
Artist Karl Timoleon von Neff	1798, paper on parchment (digital copy)
ca 1810, oil on canvas	From Karl Morgenstern's art collection.
From Karl Morgenstern's art collection.	7. Silhouette portrait of Karl Morgenstern
3. Desk	Artist Johann von Pösch
First part of the 19 th century	1850, paper, paper cut (digital copy)
Belonged to Karl Morgenstern.	8. Silhouette portrait of Karl Morgenstern's wife
4. Glassfiber clock "Stille Still"	Artist Johann von Pösch
19 th century	1850, paper, paper cut (digital copy)
Origin unknown, last location was the University of Tartu's Old Anatomical Theatre.	9. Desk
	Johann Cary, William Cary
	1800
	TUM, UAM 1037.1.4
	10. Empire style cabinet
	First half of the 19 th century
	Belonged to Karl Morgenstern, in the university's library from the 1850s.
	11. Johann Wolfgang von Goethe in a basalt coat
	ca 1828–1837, plaster
	Original: Christian Daniel Rauch, 1828, basalt, Berlin State Museums
	12. Roman in a toga
	Sculptor Eduard von Launitz (Frankfurt)
	1860, plaster
	Original: 1 st century, location unknown
	13. Bust of Karl Morgenstern
	Sculptor Eduard Wolfgang Goethe
	1804, plaster
	Part of Karl Morgenstern's inheritance.

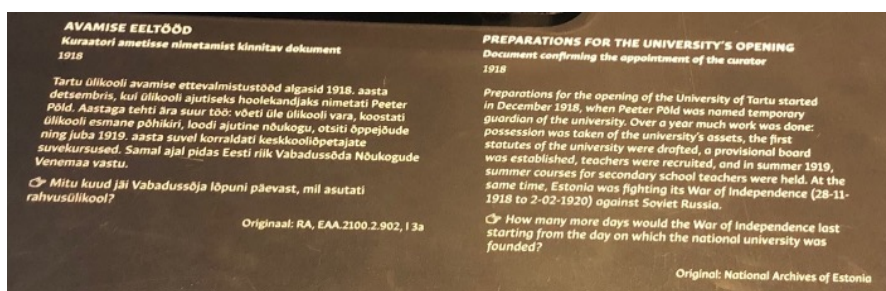
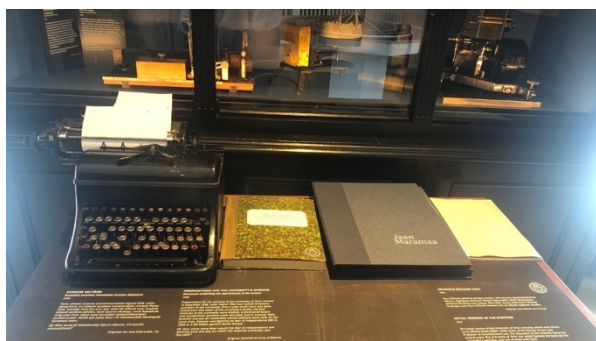
...Esimene Karl Morgensterni poolt Tartu Ülikooli kunstimuseumile ostetud elu suuruses kipskulptuur.First life-size plaster statue purchased for the University of Tartu Art Museum. ...
...Kirjutuslaud...	...Desk...
...Kuulus pärimuse järgi Karl Morgensternile.Belonged to Karl Morgenstern. ...

...Scagliola-tehnikas plaadiga laud...	...Empire style table with tabletop in the Scagliola style...
...Osteti 19. sajandi alguses Karl Morgensterni poolt Tartu Ülikooli kunstimuseumile.Purchased in the beginning of the 19th century for the University of Tartu Art Museum. ...
...Karl Morgensterni abikaasa Wilhelmine (Minna) siluettportree...	...Silhouette portrait of Karl Morgenstern's wife...

Esiteks jääb mitmes kohas silma see, et tõlkes pole eseme juures mainitud, et see ese osteti just Morgensterni initsiatiivil. „Kirjutuslaua“ vasteks on lihtsalt „desk“ Kuna tegemist on objektide detailse infoga, siis arvan, et see eristus vajab siiski tegemist. Esemel juures on kirjas, et see kuulus pärimuse järgi Morgensternile, kuid tõlkest jääb mulje, et see oli kindlasti tema oma. Tõlkes on laua kirjeldusse ka stiili nimi juurde lisatud. Morgensterni naise siluettportree puhul on tõlkes tema nimi ära jäetud.

Näide 6 „Avamise eeltööd“, „Põhikirja esialgne kava“

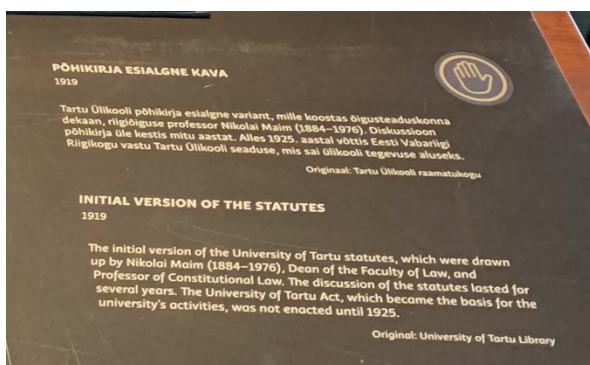
Siia gruppi kuuluvad ülikooli avamist ja põhikirja iseloomustavad tekstid koos trükimasina ja laual olevate näidetega.

AVAMISE EELTÖÖD	PREPARATIONS FOR THE UNIVERSITY'S OPENING
...Tartu ülikooli avamise ettevalmistustööd algasid 1918. aasta detsembris, kui ülikooli ajutiseks hoolekandjaks nimetati Peeter Põld.Preparations for the opening of the University of Tartu started in December 1918, when Peeter Põld was named temporary guardian of the university....

...Samal ajal pidas Eesti riik Vabadussõda Nõukogude Venemaa vastu.At the same time, Estonia was fighting its War of Independence (28-11-1918 to 2-02-1920) against Soviet Russia. ...
...Mitu kuud jäi Vabadussõja lõpuni päevast, mil asutati rahvusülikool?...	...How many more days would the War of Independence last starting from the day on which the national university was founded?...

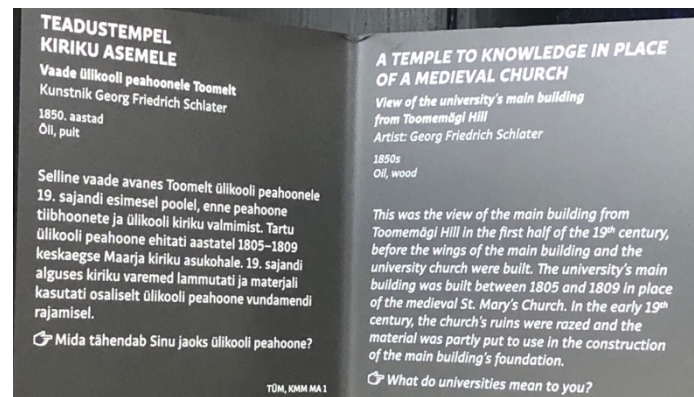
Eestikeelse teksti pealkiri on „avamise eeltööd“. Tõlkes on lisaks mainitud, et tegemist on ülikooli avamisega. Nagu ka juba varem mainisin, võiks nimede juures olla põhjalikum selgitus, kes nad olid ja miks nad olulised on. Ka selles tekstis oleks võinud mainida, et Peeter Põld oli ka esimene Eesti Vabariigi haridusminister (Entsüklopeedia, 2014). Kuna muuseumitekstide puhul tuleb arvestada külastajate teadmistega, siis võiksid mõned tekstiosad olla rohkem lahti seletatud. Tõlkes on viimasesse lausesse Vabadussõja toimumise aeg juurde lisatud. Külalistele suunatud küsimuses on originaalis kuud, aga tõlkes päevad.

Tõlkes pole viimases lauses mainitud, et seaduse võttis vastu Eesti Vabariigi Riigikogu.

Näide 7 „Teadustempel kiriku asemele“

Tegemist on taas raamaturiiulil oleva grupiga. See tekst kuulub kesksel kohal oleva maali juurde. Lisaks on samal riiulil ka 19. sajandi kartseri ja tudengitoa tekstid ja maketid.

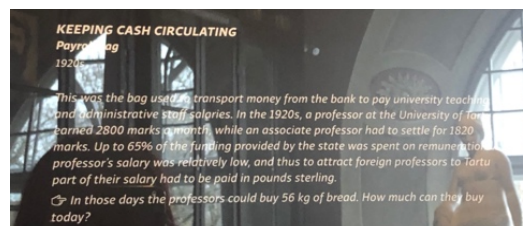
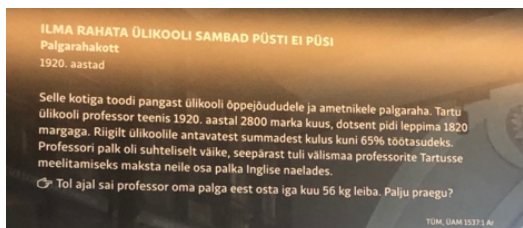

Vaade ülikooli peahoonele Toomelt	View of the university's main building from Toomemägi Hill
Tartu ülikooli peahoone ehitati aastatel 1805–1809 keskaegse Maarja kiriku asukohale.	The university's main building was built between 1805 and 1809 in place of medieval St. Mary's Church .
Mida tähendab Sinu jaoks ülikooli peahoone?	What do universities mean to you?

Ka siin tekstis on eestlaste jaoks kasutatud lihtsalt „Toomet“, sest enamus inimesi saavad aru, mis kohast juttu on. Välismaalastele on aga nimi täielikult tõlgitud. Võrreldes varasema näitega, kus Maarja kiriku tõlkele oli ka eestikeelne nimekuju lisatud, pole siin seda tehtud. Selles tekstis on hea näide, kuidas muuseum püüab välisküllastajatega personaalsemalt suhelda. Kuna Tartu ülikool on eestlaste seas vägagi populaarne ja tuntud, siis saab nende käest küsida, mida ülikooli peahoone nende jaoks tähendab. Välismaalastel on aga seos oma koduülikooliga või ülikoolidega üldiselt ja seepärast on küsimus just nii tõlgitud, et ka neil oleks võimalik näitusega paremini suhestuda.

3.3 Objekti sildid

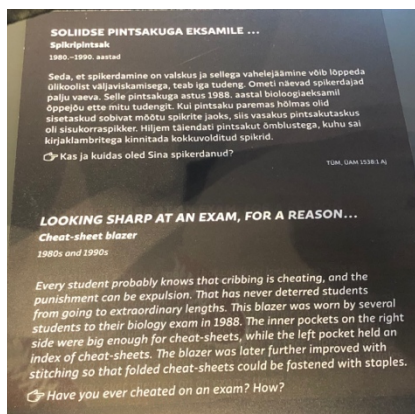
Näide 1 „Ilma rahata ülikooli sambad püsti ei püsi“, palgarahakott

ILMA RAHATA ÜLIKOOLI SAMBAD PÜSTI EI PÜSI	KEEPING CASH CIRCULATING
Tartu ülikooli professor teenis 1920. aastal 2800 marka kuus, dotsent pidi leppima 1820 margaga.	In the 1920s, a professor at the Univesrity of Tartu earned 2800 marks a month, while an associate professor had to settle for 1820 marks.

Originaali pealkiri on „Ilma rahata ülikooli sambad püsti ei püsi“. Seda saab võrrelda eestikeelse ütlusega „tühi kott püsti ei püsi“. Tõlke pealkiri on aga üldisem, sest mainitakse lihtsalt raha ringlemist. Hakkab silma asjaolu, et originaalis räägitakse ainult 1920. aastast, kuid tõlkes tervet kümnendit. Tundub, et kasutatud on siiski ainult ühe aasta statistikat ja seega on tõlge pisut eksitav. Valuuta puhul oleks võinud täpsustada, millist marka mõeldud on. 1920. aastatel oli küll ametlik valuuta Eesti mark, kuid enne seda kasutati Saksa ja Soome marku ja neid sai ikka veel mingil määral kasutada (Eesti Pank, kuupäev puudub). Üldiselt on aga tekst suhteliselt otse tõlgitud.

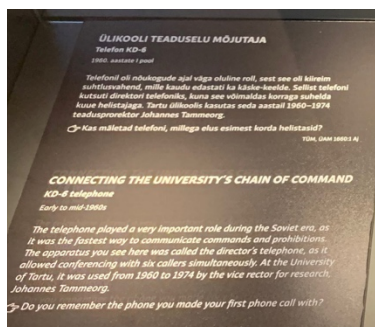
Näide 2 „Soliidse pintsakuga eksamile...“, spikripintsak

SOLIIDSE PINTSAKUGA EKSAFILE...	LOOKING SHARP AT AN EXAM, FOR A REASON
Ometi näevad spikerdajad palju vaeva.	That has never deterred students from going extraordinary lengths.

Tegemist on kultuuriliselt huvitava eksponaadiga, mille pealkirja on tõlkes pisut täpsustatud, sest seal on vihjatud, et pintsakuga eksamile minekuks oli mingi kindel põhjus. Samuti on teine lause erinev. Originaalis on lause „ometi näevad spikerdajad palju vaeva“, kuid tõlge rõhutab spikerdamismeetodite ekstreemsust („going extraordinary lengths“). Huvitav on aga, et „spikker“ on sõna-sõnalt tõlgitud, seega eeldatakse, et spikerdamine ja spikrite kastumine on ka teistes riikides levinud. Üldiselt on aga tekst suhteliselt otse tõlgitud.

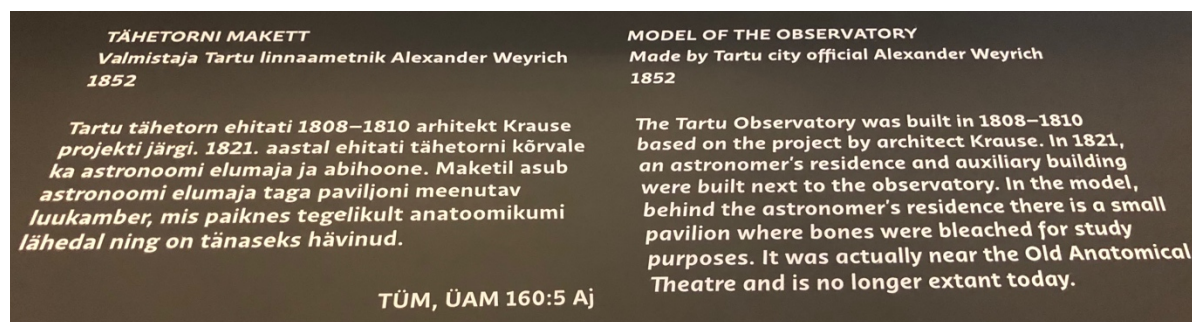
Näide 3 „Ülikooli teaduselu mõjutaja“, telefon KD-8

ÜLIKOOI TEADUSELU MÕJUTAJA	CONNECTING THE UNIVERSITY'S CHAIN OF COMMAND
Telefonil oli nõukogude ajal väga oluline roll, sest see oli kiireim suhtlusvahend, mille kaudu edastati ka käske-keelde.	The telephone played a very important role during the Soviet era, as it was the fastest way to communicate commands and prohibitions.

Tegemist on jällegi kultuuriliselt huvitava eksponaadiga, mille pealkirjad on erinevad. Originaal on „ülikooli teaduselu mõjutaja“, kuid tõlge viitab esemele, millega edastatakse erinevaid käske. Eestlased üldiselt teavad, millal nõukogude aeg oli, kuid nooremad külastajad ja välismaalased ei pruugi seda teada, seega oleks võinud aastad juurde lisada.

Näide 4 „Tähetorni makett“

Maketil asub astronoomi elumaja taga paviljoni meenutav luukamber, mis paiknes tegelikult anatoomikumi lähedal ning on tänaseks hävinud.	In the model, behind the astronomer's residence there is a small pavilion where bones were bleached for study purposes. It was actually near the Old Anatomical Theatre and is no longer extant today.
--	--

Teksti lõpuosas hakkab päris mitu erinevust silma. Eestikeelses versioonis on fraas „paviljoni meenutav luukamber“. Tõlkest jääb aga mulje, et tegemist ongi paviljoniga. „Luukamber“ on tõlkes rohkem lahti seletatud. Kuna kohalikud ilmselt teavad, kus Tähetorn on ja millise anatoomikumi lähedal see on, siis on lihtsalt kasutatud vormi „anatoomikum“. Samas külastajad teistest linnadest ja riikidest ei pruugi isegi teada, et Tartus on mitu anatoomikumi. Tõlkes on see eristus tehtud, aga tegelikult võiks see ka originaalis olemas olla.

Näide 5 „Kuraatori „parem käsi“, portsigar

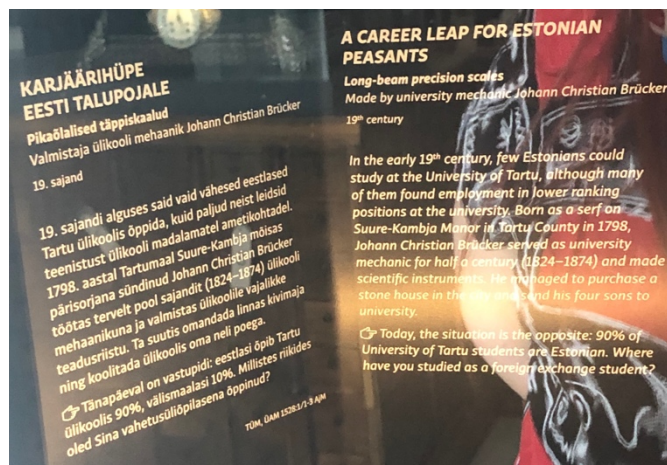

Kas oled Tartu ülikooliga seotud? Kui jah, siis mitu aastat?

What is the longest you have ever worked at the same establishment?

Ka selles näites on hästi näha, kuidas muuseum proovib väliskülastajatega personaalsemalt suhelda. Eesti külastajatelt on küsitud, kas ja kui kaua on nad Tartu Ülikooliga seotud olnud, samas kui välismaalastelt uuritakse, kui kaua on nad ühes ja samas asutuses töötanud. Lisaks saab ka siin mainida asjaolu, et nimedel (Karl Laagus, Peeter Põld) võiks detailsem kirjeldus olla.

Näide 6 „Karjäärihüpe eesti talupojale“, pikaõlalised täppiskaalud

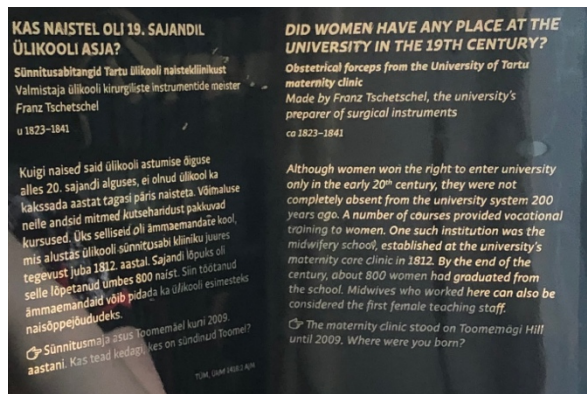

Tänapäeval on vastupidi: eestlasi õpib Tartu ülikoolis 90%, välismaalasi 10%.

Today, the situation is the opposite: 90% of University of Tartu students are Estonian.

Huvitav on see, et välismaalastele suunatud küsimuses on tegelikult välismaalaste osakaal ülikoolis välja jäetud.

Näide 7 „Kas naistel oli 19. sajandil ülikooli asja“, sünnitustangid Tartu Ülikooli naistekliinikust

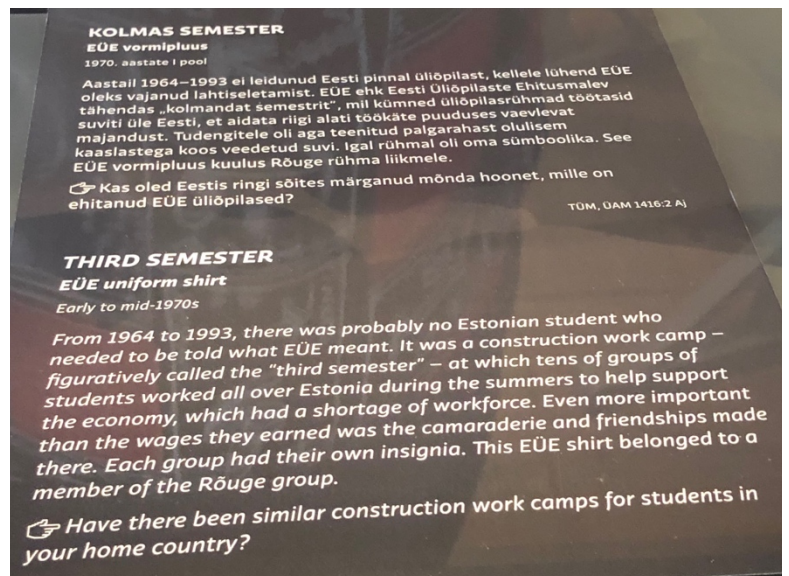

Kas tead kedagi, kes on sündinud Toome?

Where were you born?

Ka selles tekstis on näha, kuidas muuseum proovib väliskülalistega suhestuda. Kui originaalis on kirjas, et sünnitusmaja asus Toomemäel kuni 2009. aastani ja kas sa tead kedagi, kes on Toome sündinud, siis välismaalaste küsimus uurib hoopis, kus nemad sündinud on.

Näide 8 „Kolmas semester“, EÜE vormipluus

<p>EÜE ehk Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev tähendas „kolmandat semestrit“, mil kümned üliõpilasarühmad töötasid suviti üle Eesti, et aidata riigi alati töökäte puuduses vaevlevat majandust.</p>	<p>It was a construction work camp – figuratively called the “third semester” – at which tens of groups of students worked all over Estonia during the summer to help support the economy, which had a shortage of workforce.</p>
<p>Kas oled Eestis ringi sõites märganud mõnda hoonet, mille on ehitanud EÜE üliõpilased?</p>	<p>Have there been similar construction work camps for students in your home country?</p>

Taaskord hakkab silma, kuidas kultuuriliselt huvitava eksponaadi tekst on suhteliselt otse tõlgitud. Siiski, Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev pole nime kujul tõlgitud, vaid seda on pigem kirjeldatud. Lisaks erineb taas küllastajatele suunatud küsimus. Tõlke küsimus on tegelikult väga huvitav ja selle vastust tahaks teada.

3.4 Järeldused

Originaali ja tõlget paralleelselt võrreldes jääb silma, et lauseehitus on tõlkesse nii palju üle võetud kui võimalik. Seega saab järeldada, et on kasutatud esimest kommunikatsiooni strateegiat ehk tõlget. Tõlge on loodud originaali alusel ja sellest lähtudes. Sissejuhatavatel tekstidel on peamiselt informatiivne funktsioon, samas kui grupitekstide ja objekti siltide abil

püütakse külastajatega rohkem suhelda. Nende allosas on külastajatele suunatud küsimus ja tõlge erineb vähesel või suurel määral, sest need on kultuurilisi aspekte arvestades läbi mõeldud ja muudetud, et ka võõrkeelsed külastajad ennast hästi ja kaasatult tunneksid. Samas hakkab siiski mõnes kohas silma, et kodupublikuga on suhtlus suurem.

Teorias käsitletud teemade põhjal võiks tekstide laused võimalikult lühikesed olla. Analüüsist järeldub, et eestikeelsed laused on tihtipeale pikemad kui tõlkelaused. Seega on arvestatud nii soovituslikku pikkust kui ka fakti, et teises keeles kõnelejad suudavad korruga vähem infot vastu võtta. Samuti on järgitud soovitus, et tekst võiks personaalne olla. Tekstides kohtab päris tihti „sina“ vormi, mis aitab jällegi külastajaid paremini kaasata.

Analüüsisin kolme liiki tekste, kuid tekstiastmete vahel ma konkreetseid erinevusi või seaduspärasid ei leidnud. See tähendab, et väljajätud ja lisandused oli kõigi tekstiliikide puhul ja pigem ebaregulaarsed. Tõlkes lisati täiendusi eelkõige nimedele, et oleks aru saada, kelle või millega tegemist on. Kohanimed olid väga hästi tõlgitud ja selgitatud, kuid isikunimede puhul oleks võinud rohkem informatsiooni kirjas olla. See kehtib ka originaalteksti puhul. Samuti lisati tõlkesse sündmustele aastaarve.

Paljud tekstid on pigem otse tõlgitud, kuigi mõnede kohanduste, lisanduste või väljajäätudega. Samas mõne lause puhul on näha, kuidas tõlkija on eestikeelsest lausest lähtunud, aga pole kontrollinud, kuidas ja kas see kogu tõlkesse sobib. Mõnedes kohtades oleks tõlkes rohkem kirjeldusi vaja, näiteks isikunimed, ajaperioodid ja Eesti kultuuriruumile väga olulised ja spetsiifilised terminid ja mõisted. Samas on originaali puhul märgata soovitus, et kasutada võiks ajastule omaseid fraase või väljendeid („autostopp“, „ökonom“).

Tundub, et külastajatelt eeldatakse suhteliselt palju eelteadmisi, kuigi muuseumitekstide tegemisel tuleb arvestada, millised on külastajate üldised teadmised ja mis sihtgrupile näitus suunatud on. Tõlgete ülesehitus ja sõnastus on originaalile väga suures osas sarnane. Ka font ja tekstisuurus on nii originaali kui tõlke puhul sama, mistõttu on ka teksti pikkus sarnane. See tähendab, et pole arvestatud väliskülastajatele tavapärase vormindusega. Näitusel lähtutakse tüüpilisest tekstilisest hierarhiast ja seega on eestikeelne tekst tahvlitel enamasti vasakul või üleval ja tõlge paremal või all. Tahvlite tõlkimiseks kasutatakse otsetõlget ja tõlke ülesehitus ja sõnastus on originaalilähedane, seega saab väita, et tõlge on ekvivalentne.

KOKKUVÕTE

Töö eesmärk oli uurida keeltevahelist tõlget Tartu Ülikooli muuseumis. Töös uuriti, kuidas Tartu Ülikooli muuseum inglise keelt rääkivate küllastajatega püsinäitusel „Minu elu ülikool“ suhtleb ning milliseid tõlkemeetodeid on selleks kasutatud. Selleks püstitati kolm uurimisküsimust: kuidas muuseum inglise keelt kõnelevate küllastajatega suhtleb, milliseid tõlke- ja ülekandemeetodeid on kasutatud ja kuidas infot keelte ja kultuuride vahel edastatakse. Töö esimene peatükk keskendus muuseumite ajaloo ja olemuse tutvustamisele. Samuti anti ülevaade Eesti muuseumi maastikust ning Tartu Ülikooli muuseumist ja sealsest püsiekspositsioonist. Teises peatükis anti ülevaade muuseumi tõlke olemusest, funktsioonidest ja küllastajatele lähenemisest. Kolmas peatükis analüüsiti näituse sissejuhatavaid tekste, grupitekste ja objekti silte ning tehti nende põhjal järeldused.

Muuseumite areng sai alguse juba klassikalisel ajal, kus see tähendas „muusade templit“. Muuseumite suur areng toimus aga renessansiajal, kui hakati rohkem teadmistele ja õppimisele tähelepanu pöörama. Esimene avalik muuseum avati 1683. aastal ning avalikesse muuseumidesse pääses alguses valitud arv inimesi.

Tänapäeval koordineerib muuseumite tööd 1946. aastal loodud Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu (ICOM), kes on paika pannud muuseumi definitsiooni ja tegeleb ka selle uuendamisega. Eestis on 2022. aasta andmetel 174 muuseumi ja nende tööd aitab koodineerida ja populariseerida Eesti Muuseumiühing.

Tartu Ülikooli muuseum tutvustab teaduse ja ülikoolihariduse ajalugu 17. sajandist tänapäevani. Ülikooli muuseumi moodustavad Tartu Ülikooli muuseumi peamaja toomkirikus, Tartu Ülikooli kunstimuuseum ja Tartu Tähetorn. Peamaja püsiekspositsiooni kuuluvad Hullu Teadlase kabinett, näitus „Minu elu ülikool“, varakamber, Parroti kabinet, Valge saal ja Toomkiriku saladuste kamber.

Muuseumitõlkel on palju erinevaid funktsioone, näiteks informatiivne, interaktiivne, poliitiline, sotsiaalne-kaasav ja näituse funktsioon. Ka näituse teksti loomisel on palju erinevaid lähenemisviise olenevalt sellest, kelle lähtepunkti arvestada. Muuseumite jaoks on küllastatavus väga oluline, seega tuleb näituse tekstide loomisel küllastajate soovidega võimalikult palju arvestada ja sihtgruppi tunda. Küllastajate tagasiside aitab muuseumil õppida ja areneda.

Küllastajatele lähenemiseks on muuseumil mitmeid erinevaid strateegiaid. Näiteks tõlge, rahvusvaheline tekst, kultuuriliselt kohandatud tekst ja lihtsustatud tekst. Tekst peab

lugeja jaoks võimalikult huvitav ja ladus olema, sest külastajad peavad seda tihtipeale seistes lugema. Traditsiooniliselt on näitusel kuut liiki tekste: pealkirjad, alapealkirjad, sissejuhatavad tekstid, grupitekstid, objektide sildid ja laialijagatavad materjalid. Kõigi puhul tuleb arvestada nii pikkust, värvivalikut, personaalsust ja sisulist eesmärki. Tuleb arvestada ka külastajate eelteadmiste ja kultuuriliste erinevustega. Paigutusel kasutatakse hierarhilist lähenemist, see tähendab, et originaaltekst on vasakul või üleval ja tõlge paremal või all.

Valisin selle näituse, sest seal oli piisavalt analüüsivat materjali ja ka erinevad tekstiliike. Lisaks olen pisut ka ise näituse valmimisele kaasa aidanud ja Tartu Ülikooli muuseumiga piisavalt tuttav. Analüüsimiseks kasutasin võrdlevat meetodit. Kokku analüüsisin 23 teksti. Lauseehitus on tõlkesse nii palju üle võetud kui võimalik, seega kasutati kommunikatsioonistrateegiaks tõlkimist. Sissejuhatavatel tekstidel on informatiivne funktsioon, aga grupitekstidel ja objekti siltidel interaktiivne funktsioon. Eestikeelsed laused on pikemad kui tõlkelauseid. Nii originaaltekstis kui tõlkes on märgata külastajate suhtes personaalset lähenemist. Lisandused olid peamiselt nimedel ja sündmustele lisati aastaarve. Külastajatelt eeldati suhteliselt palju eelteadmisi, kuigi muuseumitekstide koostamisel tuleks eelteadmisi kaaluda. Teksti font ja suurus olid sarnased, seega polnud väliskülalistele harjumuspärase vormindusega arvestatud. Näitusel lähtutakse tüüpilisest tekstilisest hierarhiast ja seega on eestikeelne tekst tahvlitel enamasti vasakul või üleval ja tõlge paremal või all.

KASUTATUD MATERJALID

Aljas, A. (toim) (2016). *Museoloogia põhimõisted*. Tallinn: ICOM Eesti Rahvuskomitee.

Loetud

aadressil

<http://media.voog.com/0000/0030/4552/files/Museoloogia%20põhimõisted.pdf>

Anderson, J. (2015). *Reception of Ancient Art: the Cast Collections of the University of Tartu Art Museum in the Historical, Ideological and Academic Context of Europe (1803–1918)* (doktoritöö). Loetud aadressil <https://dspace.ut.ee/handle/10062/45430>

Cranmer, R. (2016). *Communicating with International Visitors – the Case of Museums and Galleries*. *Cultus*, 9 (2), 96–100.

http://www.cultusjournal.com/files/Archives/Cultus9_2016_2/Cranmer_cultus%20_9_Volume_2_2016.pdf

Cronin, M. (kuupäev puudub). *Travel and Translation. Handbook of Translation Studies Online*. <https://benjamins.com/online/hts/articles/tra18?q=interlingual%20translation>

Discogs. (kuupäev puudub). *Jäääär – Tartu - Väike Puust Linn*. Loetud aadressil <https://www.discogs.com/release/9828898-Jäääär-Tartu-Väike-Puust-Linn>

Edson, G., & Dean, D. (1994). *The Handbook for Museums*. London, New York: Routledge.

Eesti keele seletav sõnaraamat. (kuupäev puudub). *Ökonoom*. Loetud aadressil <https://eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=ökonom>

Eesti Pank. (kuupäev puudub). Eesti raha ajalugu. Loetud aadressil <https://www.eestipank.ee/museum/eesti-raha-ajalugu>

Entsüklopeedia, E. (2014). Põld, Peeter. Loetud aadressil http://entsyklopeedia.ee/artikkel/põld_peeter

Entsüklopeedia, E. (2006). *Sileesia*. Loetud aadressil http://entsyklopeedia.ee/artikkel/põld_peeter

Entsüklopeedia, E. (2006). *Struve mediaankaar*. Loetud aadressil http://entsyklopeedia.ee/artikkel/struve_meridiaanikaar

House, J. (2014). *English as a lingua franca and translation. Handbook of Translation Studies Online*. <https://benjamins.com/online/hts/articles/eng1?q=interlingual%20translation>

ICOM. (kuupäev puudub). *ICOM international council of museums Estonia*. Loetud aadressil <http://www.icomeesti.ee>

ICOM (kuupäev puudub). Muuseumide finitsioon. Loetud aadressil <http://icomeesti.ee/muud-icomi-dokumendid/muuseumidefinitsioon>

Kiisler, I. (2021). *Sirje Helme: muuseumidel läheb raskeks järgmisel aastal*. Loetud aadressil <https://kultuur.err.ee/1608128893/sirje-helme-muuseumidel-laheb-raskeks-jargmisel-aastal>

Kultuuriministeerium. (2022). *Muuseumid*. Loetud aadressil <https://www.kul.ee/kultuurivaartused-ja-digitaalne-kultuuriparand/muuseumid>

Kultuuriministeerium. (2022). *Muuseumid Eestis*. Loetud aadressil <https://www.kul.ee/kultuurivaartused-ja-digitaalne-kultuuriparand/muuseumid/muuseumid-eestis#riigimuuseumid>

Lehmannová, M. (2020). 224 YEARS OF DEFINING THE MUSEUM. Czech Republic. https://icom.museum/wp-content/uploads/2020/12/2020_ICOM-Czech-Republic_224-years-of-defining-the-museum.pdf

Liao, M.-H. (2018). Museums and creative industries: The contribution of Translation Studies. *The Journal of Specialised Translation*, 29, 45–48. https://jostrans.org/issue29/art_liao.pdf

- Loogus, T. (2013). *Miks eestlane sööb sireliõisi ehk kultuuriliste konnotatsioonide tõlgitavus. Acta Semiotica Estica, X*, 62.
- Lord, B., & Lord, G. (2002). *The Manual of Museum Exhibition*. AltaMira Press.
- Muuseumiühing, E. (kuupäev puudub). *Eesti Muuseumiühing*. Loetud aadressil <https://www.muuseum.ee/uhingust/>
- Neather, R. (2021). *Museums and Translation. Handbook of Translation Studied Online*. <https://benjamins.com/online/hts/articles/mus2>
- Neather, R. (2008). *Translating Tea: On the Semiotics of Interlingual Practice in the Hong Kong Museum of Tea Ware. Meta, 53 (1)*, 226. <https://www.erudit.org/en/journals/meta/2008-v53-n1-meta2114/017984ar.pdf>
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press.
- Päll, J. (2020). *Aegumatu Tartu klassik Karl Morgenstern 250. Sirp*. Loetud aadressil <https://sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/aegumatu-tartu-klassik-karl-morgenstern-250/>
- Raisma, M. (2007). Muuseumi piirid kaasaegsel mälumaastikul. *Muuseum, 2 (22)*, 10–11. https://www.muuseum.ee/wp-content/uploads/2017/11/muuseum_22_2_2007.pdf
- Raisma, M., & Kalda, K. (2020). *Minu elu ülikooli valikud. Uue püsinäituse museoloogiline kontseptsioon. Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi, 48*, 152–161. <https://ojs.utlib.ee/index.php/TYAK/article/view/16891>
- Sirp. (2021). *Peeter Olesk 25. XII 1953 – 25. XI 2021. Sirp*. Loetud aadressil <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/peeter-olesk-25-xii-1953-25-xi-2021/>
- Statistikaamet. (2021). *Statistika andmebaas*. Loetud aadressil https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu_kultuur_muuseumid/KU054

Sütiste, E. (2009). *Tõlke mõiste dünaamikast tõlketeaduses ja eesti tõlkeloos*. (doktoritöö)
Loetud aadressil <https://dspace.ut.ee/handle/10062/14291>

Tartu Ülikooli muuseum. (kuupäev puudub). *Georg Friedrich Parroti füüsikakabinet*. Loetud aadressil [https://www.muuseum.ut.ee/et/content/georg-friedrich-parroti-füüsikakabinet](https://www.muuseum.ut.ee/et/content/georg-friedrich-parroti-fuüsikakabinet)

Tartu Ülikooli muuseum. (kuupäev puudub). *Hullu Teadlase kabinet*. Loetud aadressil <https://www.muuseum.ut.ee/et/node/184>

Tartu Ülikooli muuseum. (kuupäev puudub). *Missioon ja visioon*. Loetud aadressil <https://www.muuseum.ut.ee/et/node/205>

Tartu Ülikooli muuseum. (kuupäev puudub). *Püsiekspositsioon*. Loetud aadressil <https://www.muuseum.ut.ee/et/node/177>

Tartu Ülikooli muuseum. (kuupäev puudub). *Püsinäitus „Minu elu ülikool” Morgensterni saalis*. Loetud aadressil <https://www.muuseum.ut.ee/et/node/227>

Tartu Ülikooli muuseum. (kuupäev puudub). *Tartu Ülikooli muuseumi ajalugu*. Loetud aadressil <https://www.muuseum.ut.ee/et/node/328>

Tartu Ülikooli muuseum. (kuupäev puudub). *Toomkiriku saladuste kamber*. Loetud aadressil <https://www.muuseum.ut.ee/et/content/toomkiriku-saladuste-kamber>

Tartu Ülikooli muuseum. (kuupäev puudub). *Valge saal*. Loetud aadressil <https://www.muuseum.ut.ee/et/node/229>

Tartu Ülikooli muuseum. (kuupäev puudub). *Varakamber*. Loetud aadressil <https://www.muuseum.ut.ee/et/node/228>

Võõrsõnade leksikon. (kuupäev puudub). *Autostopp*. Loetud aadressil <https://www.eki.ee/dict/vsl/index.cgi?Q=autostopp>

SUMMARY

In this master's thesis, I explored how the University of Tartu Museum communicates with English-speaking visitors at the permanent exhibition "University of Our Lives". For this I analysed 23 texts based on a comparative method. I read the original and the translation in parallel and analysed cultural additions and omissions. I analysed three types of texts: introductory texts, group texts, and object labels. It can be noted from the analysis that the main communication strategy, i.e. translation, is used for translating the exhibition's texts. In addition, when comparing the texts, it became clear that direct translation is the main used method, but with some additions and omissions. Cultural elements (terms, names) are at times well explained in the translation, but in some texts further clarifications are needed. The same applies to original texts, as in fact visitors are expected to have a relatively high and broad prior knowledge. The most prominent feature in translation is the interaction with readers through questions addressed to visitors, as they are culturally specific questions that are either completely different from the original or customised.

In addition, I gave an overview of the nature of the museum and museum translation, Estonian museums, the University of Tartu Museum and its exhibitions. I also described the functions of museum translation, ways of translating texts and communication methods. The aim of the thesis was to explore the translation between languages at the University of Tartu Museum. In this work I explored how the University of Tartu Museum communicates with English-speaking visitors in the permanent exhibition "The University of Our Lives" and which translation methods have been used for this purpose. For this, three research questions were raised: how the museum communicates with English-speaking visitors, what translation and transmission methods have been used, and how information is conveyed between languages and cultures. The first chapter focused on presenting the history and nature of museums. I also gave an overview of Estonian museum and the University of Tartu Museum and its permanent exposition. The second chapter gave an overview of the nature and functions of the museum's translation and discussed the topics that are important while communicating with the visitors. In the third chapter I analysed the introductory texts, group texts and object labels of the exhibition and drew conclusions from them.

The development of museums began already in the classical period, where it meant "the temple of the muses". However, the great development of museums took place during the Renaissance, when more attention was paid to knowledge and learning. The first public

museum was opened in 1683, and a select number of people were admitted to the public museums at the beginning.

Today, the work of the museums is coordinated by the International Council of Museums (ICOM) established in 1946, which has established the definition of the museum and is also working on its renewal. According to 2022, there are 174 museums in Estonia, and the Estonian Museum Society helps to coordinate and popularize their work.

The University of Tartu Museum introduces the history of science and university education from the 17th century to the present day. The University of Tartu Museum consists of the main building of the University of Tartu Museum in the Dome Church, the University of Tartu Art Museum and the Tartu Observatory. The permanent exposition of the main house includes the Crazy Scientist's Office, the exhibition "The University of Our Lives", the University Treasury, the Parrot's office, the White Hall and the Cathedral's Chamber of Mysteries.

Museum translation has many different functions, such as informative, interactive, political, social-inclusive and exhibition function. There are also many different approaches to creating the text of the exhibition, depending on whose point of view is taken into account. For museums, visiting is very important, so when creating the texts of the exhibition, the wishes of the visitors must be taken into account as much as possible and the target group must be known. Visitor feedback helps the museum learn and develop.

The museum has several different strategies for approaching visitors. For example, translation, single international text, culturally customised text and simplified text. The text must be interesting and fluid for the reader, as visitors often have to read it while standing. Traditionally, the exhibition has six types of texts: titles, subtitles, introductory texts, group texts, object labels and distributable materials. In all cases, the length, colour selection, personality and substantive purpose must be taken into account. Visitors' prior knowledge and cultural differences must also be taken into account. The layout uses a hierarchical approach, meaning that the original text is on the left or top and the translation is on the right or bottom.

I chose this exhibition because there was enough material and different text types to analyze. In addition, I have also contributed a little to this exhibition and I am sufficiently familiar with the University of Tartu Museum. I used a comparative method for the analysis. In total, I analyzed 23 texts. The original sentence structure is used in the English texts, so translation was used as a communication strategy. Introductory texts have an informative function, while group texts and object labels have an interactive function. Estonian sentences are longer than translated sentences. Both the original text and the translation show a personal

approach to visitors. The additions were mainly added to names and years were added to events. Visitors were expected to have a relatively high level of prior knowledge, although prior knowledge should be considered while creating the museum texts. The font and size of the text were similar, so international visitors' preferences were not considered. The exhibition is based on a typical textual hierarchy, so the Estonian text is mostly on the boards on the left or top and the translation on the right or bottom.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jolan Henriette Koduvere, (*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„Keeltevaheline tõlge Tartu Ülikooli muuseumis“ (*lõputöö pealkiri*)

mille juhendajad on, Terje Loogus, Jaanika Anderson (*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Jolan Henriette Koduvere

23.05.2022

Lõputöö autori kinnitus

Olen lõputöö kirjutanud iseseisvalt. Kõigile töös kasutatud teiste autorite töödele, põhimõtteliste seisukohtadele ning muudest allikaist pärinevatele andmetele on viidatud.

Autor: Jolan Henriette Koduvere (allkiri)

23.05.2022 (kuupäev)